

Geçiş Dönemi Meseleleri: Kolombiya'daki Eski Savaşçıların Silahsızlandırılıp Terhis Edilmesi ve Yeniden Entegrasyonu¹

Kimberly Theidon²

Özet:

Eski savaşçıların silahsızlandırılması, terhisi ve yeniden entegrasyonu (Disarmament, Demobilization and Reintegration - DDR), çatışma sonrası yeniden yapılanma dönemi ve barış sürecinin temel bileşenini oluşturmaktadır. DDR programları silahlarını bırakan savaşçılardan, silahlı çatışmaları durdurmak isteyen hükümete, öte yandan da silahtan arındırılan bu savaşçıları yaşamlarının içine kabul eden ya da reddeden toplumun kendisine kadar çeşitli geçiş süreçlerini içermektedir. Bu geçiş süreçlerinin her aşaması bizlere barış talepleri ile adaletin yerine gelmesi için yapılan çağrılar arasındaki karmaşık ve aynı zamanda dinamik denklemi göstermektedir. DDR'ye yönelik geleneksel yaklaşımlar sebebiyle bu konuda daha çok askeri ve güvenlikle ilgili amaçlara odaklanılmıştır. Bundan kaynaklı olarak program, gittikçe gelişen geçiş dönemi adaleti ve bununla ilişkili tarihsel yönden açıklama, adalet, tazminat ve uzlaşma gibi alanlardan göreceli olarak izole olmuştur. Yazar bu makalede önemli bir örnek temsil ettiği için Kolombiya üzerine eğilmektedir çünkü ülkedeki hükümet çatışma sonrası dönemden daha önce tazminat ve uzlaşma mekanizmalarını uygulamaya geçirmeye ve DDR programını uygulamaya çalışmaktadır.

Giriş

Yeniden Entegrasyon, Silahsızlandırma ve Terhisin aksine ne empoze edilebilir ne de merkezileştirilebilir. Bu aynı zamanda çeşitli tarafların dahil olduğu karmaşık ve yavaş işleyen bir süreçtir. Bu sebeple, genelde DDR zinciri içindeki en zayıf halkadır³.

Eski savaşçıların silahsızlandırılması, terhisi ve yeniden entegrasyonu (DDR)⁴, çatışma sonrası yeniden yapılanma dönemi ve barış sürecinin temel bileşenini

¹Yazar Kolombiyadaki araştırmasının gerçekleşmesini sağlayan John D. and Catherine T. MacArthur Vakfına, Harvard Üniversitesi Uluslararası İlişkiler için Weatherhaed Merkezine ve Geçiş Dönemi Adaleti için Uluslararası Merkezine teşekkür eder. Ayrıca bu makalede bahsedilen konular üzerine kendisi ile görüşen Lisa J. Laplante, Eduardo Gonzalez, Gónzalo Sanchez, Carlos Iván Degregori, Mauricio Romero, Catalina Diaz, Eric Lair, Adam Isacson ve Winifred Tate'de teşekkür eder. Ayrıca zeki önerileri için isimlerini saklı tutmak isteyen üç kişiye de teşekkürü bir boç bilir. Son olarak araştırmasında kendisine asistanlık yapan Paola Andrea Betancourt'a teşekkür eder.

²Yazar Harvard Üniversitesi Antropoloji Departmanında Yardımcı Doçenttir. Email: ktheidon@wjh.harvard.edu

³Bakınız: Sami Faltas, *DDR without Camps: The Need for Decentralized Approaches: Topical Chapter for the Conversion Survey* (Bonn International Center for Conversion, 2005), 2, available at <http://www.sweden.gov.se/content/1/c6/06/54/02/5d16fcf2.pdf>.

⁴Çevirmen Notu: DDR İngilizcede Disarmament , Demobilization and Reintegration (Silahsızlanma, Silahlı Savaşçıların Terhisi ve Yeniden Entegrasyonu) kelimelerinin kısaltılmış halidir.

oluşturmaktadır. DDR programları silahlarını bırakan savaşçılardan, silahlı çatışmaları durdurmak isteyen hükümete, öte yandan da silahtan arındırılan bu savaşçıları yaşamlarının içine kabul eden ya da reddeden toplumun kendisine kadar çeşitli geçiş süreçlerini içermektedir. Bu geçiş süreçlerinin her aşaması bizlere barış talepleri ile adaletin yerine gelmesi için yapılan çağrılar arasındaki karmaşık ve aynı zamanda dinamik denklemi göstermektedir. DDR'ye yönelik geleneksel yaklaşımlar sebebiyle bu programların daha çok askeri ve güvenlikle ilgili amaçlarına odaklanılmıştır. Bundan kaynaklı olarak program, gittikçe gelişen geçiş dönemi adaleti ve bununla ilişkili tarihsel yönden açıklama, adalet, tazminat ve uzlaşma gibi alanlardan göreceli olarak izole olmuştur. Benzer şekilde, DDR programları üzerine yapılan değerlendirmelerin genelde teknokratik egzersizler şeklinde yapılması eğilimi de ortaya çıkmış, daha çok program çerçevesinde ne kadar silah toplandığı veya ne kadar savaşçının programa kaydolduğu gibi noktalara odaklanılmıştır.⁵ Bu değerlendirmeler sonucu programların bir nevi 'savaş makinelerinin yerinden sökülmesi' derecesine indirgenmesi ile birlikte, savaşçıların silahsızlandırılıp terhis edilmesi sonrasında toplumsal yeniden yapılanması ve yeniden birarada yaşama geçiş gibi konular lâıykıyla dikkate alınamamıştır.⁶

Geçiş dönemi adaleti üzerine artan yazılı kaynakların, daha çok uluslararası ve ulusal düzeye odaklanma eğilimi olduğu görülmektedir. Ancak gerçekte geçiş dönemi adaleti, ne uluslararası mahkemelerin ne de ulus-devletlerin tekelindedir. Gerçekte ise ölçülü bir siyaset bize 'alttan gelen geçiş dönemi adaletine' olan ihtiyacı göstermektedir ki; bu da mahallelerin ve toplumların geçiş dönemi adaletinin sembolik unsurlarını nasıl harekete geçirdiğinin, sivil çatışmalar sonrası oluşan derin bölünmelerin üstesinden nasıl geldiklerinin keşfedilmesidir.⁷

Bu makalem Kolombiya'daki savaşçıların bireysel ve toplu olarak silahsızlandırılıp terhis edilme çabası üzerine araştırmama dayanmaktadır. Bu sayede giderek birbirine yaklaşan DDR ve geçiş dönemi adaleti süreçlerini daha yakından tartışmak istiyorum. DDR'nin geçiş dönemi adaleti çerçevesinde karenin içinde bir yere yerleştirilmesi ile birlikte 'DDR zinciri içindeki en zayıf halka'nın yani eski savaşçıların sivil yaşama yeniden entegrasyonunun, siyaset yapıcılar ve uygulayıcılar tarafından güçlendirilmesi sağlanabilir. Yerel düzeydeki geçiş dönemi adaleti insiyatiflerinin DDR programları ile birleştirilmesi yoluyla – analizimizin alanını genişleterek bu savaşçıların içine döneceği mahalle ve toplumları da dahil ederek – hem geniş toplum kesimlerinin, hem de eski savaşçıların ihtiyaçlarına saygı çerçevesinde, silahsızlandırılıp terhis edilmiş bu eski savaşçıları sivil yaşama yeniden entegre edebileceğimize inanıyorum.

⁵ Bakınız: Michael Knight and Alpaslan Ozerdem, 'Guns, Camps and Cash: Disarmament, Demobilization and Reinsertion of Former Combatants in Transitions from War to Peace,' *Journal of Peace Research* (2004): 499.

⁶ Bakınız: Amnesty International, 'The Paramilitaries in Medellín: Demobilization or Legalization?' AI Index: AMR 23/019/2005, September 2005, 2.

⁷ Bakınız: Geçiş dönemi adaletinin uygulama yönü için bakınız: John Borneman, *Settling Accounts: Violence, Justice and Accountability in Postsocialist Europe* (Princeton, Princeton University Press, 1997); Priscilla Hayner, *Unspeakable Truths: Confronting State Terror and Atrocity* (London and New York: Routledge, 2001); Ruti G. Teitel, *Transitional Justice* (New York, Oxford University Press, 2002). Yerel düzeyde geçiş dönemi adaletinin bir analizi için bakınız: Kimberly Theidon, *Entre Prójimos: El Conflicto Armado Interno y la Política de la Reconciliación en el Perú* (Instituto de Estudios Peruanos, 2004); ve 'Justice in Transition: The Micropolitics of Reconciliation in Postwar Peru,' *Journal of Conflict Resolution*, 50 (June 2006): 1-25.

Savaş İçinde bir Ülke: Kolombiya

Kolombiyadaki iç savaş, batı yarımküredeki en uzun süreli silahlı çatışmadır. Bundan 42 yıl önce Marksist devrimcilerin, ülkedeki tüm kesimlerin temsilini içermeyen rejime karşı başlatmış oldukları savaş, zamanla ülke kaynaklarının kontrolü üzerine bir mücadeleye dönüşmüştür. Son derece zengin kaynaklara sahip olan ülkede askerler, paramiliter güçler, gerillalar, ülke içindeki elitler ve çok uluslu aktörlerin dahil olduğu bu mücadelede taraflar kaynakları kontrol etmek için birbiriyle rekabet halindedir. Bu karşılıklı mücadele boyunca tüm bu grupların ciddi insan hakları ihlalleri işlediği Uluslararası Af Örgütü gibi uluslararası kurumlar tarafından ifade edilmiş, son 20 yıl içinde yaklaşık 70.000 kişinin öldüğü rapor edilmiştir.⁸ Savaşta kayıpların büyük çoğunluğunu silahsız siviller oluştururken, kendi yaşamları için kaygı duyan insanlar hem ülke içinde başka yerlere, hem de ülke dışına göç etmişlerdir.⁹ Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliğinin verdiği rakamlara göre ülke içinde göç eden insan sayısı yaklaşık üç milyon civarındadır.¹⁰ Bunun yanısıra, binlerce insanın kaçırılıp kaybedilmesi, işkence görmesi ve zorla yasadışı silahlı gruplara üye yapılması gibi uygulamalar ile temel insan haklarının ciddi bir şekilde ihlal edildiği de ifade edilmiştir.¹¹ Özetle Kolombiya'da devam eden savaş insani bir kriz düzeyine varmış ve uluslararası toplumda ciddi kaygılara yol açmıştır. Değişik silahlı gruplar ciddi insan hakları ihlallerine sebep olmakta, aynı zamanda uluslararası insani hukuk kurallarına saygı göstermemektedirler.¹² Bu gruplar arasında, silahsızlandırılıp terhis edilme üzerine tartışmamız ile de ilgili oldukları için, Fuerzas Armadas Revolucionarias de Colombia (FARC) (Kolombiya Devrimci Silahlı Güçleri), Ejército de Liberación Nacional (ELN) (Ulusal Kurtuluş Ordusu) ve paramiliter bir örgüt olarak ifade edilen Auto-Defensas Unidas de Colombia (AUC) (Kolombiya Ulusal Savunma Kuvvetleri) gibi silahlı grupları sayabiliriz.

FARC Kolombiya'nın en eski ve en büyük gerilla grubudur. 1966 yılında kurulan örgütün kökleri *La Violencia*¹³ (Şiddet) döneminde oluşturulan kırsal tabanlı öz savunma güçlerine dayanır. Başlangıcında kırsal kökene dayalı bir örgüt olan FARC zamanla hem boyutunu hem de etkisini arttırdı. Aradan geçen zamanla kuruluşunun temelini oluşturan Marksist ideolojiden kısmen uzaklaşarak, toprak ve zenginlik kontrolünü amaçlayan bir örgüte dönüştü. FARC, bu zengin ülkenin kaynaklarını kontrol etmek için, örgütü eleştiren

⁸ Bakınız: Amnesty International, 'The Paramilitaries in Medellín: Demobilization or Legalization?' AI Index: AMR 23/019/2005, September 2005, 2.

⁹ Bakınız: Charles Bergquist, Ricardo Peñaranda and Gonzalo Sanchez, ed., *Violence in Colombia, 1990-2001: Waging War and Negotiating Peace* (Wilmington, DE: Scholarly Resources Inc., 2001).

¹⁰ Bakınız: United Nations High Commissioner of Refugees, *Colombia Situation Map* (January 2006), <http://www.unhcr.org/cgi-bin/texis/vtx/publ/opendoc.pdf?tbl=PUBL&id=44103c150>.

¹¹ Bakınız: Amnesty International, 'The Paramilitaries in Medellín: Demobilization or Legalization?' AI Index: AMR 23/019/2005, September 2005, 2.

¹² Bakınız: Amnesty International, 'The Paramilitaries in Medellín: Demobilization or Legalization?' AI Index: AMR 23/019/2005, September 2005, 2.

¹³ Kolombiyada 1948-1953 yılları arasında Muhafazakar ve Liberal siyasal partiler arasında süren ve 200.000 kişinin ölümü ve milyarlarca dolar maddi zarara yol açan şiddet dönemi *La Violencia* olarak adlandırılır. Daha fazla bilgi için bakınız: Germán Guzmán, Orlando Fals Borda and Eduardo Umaña, *La Violencia en Colombia* (Bogota: Taurus, 2005).

birçok kişinin de ifade ettiği gibi, şiddeti yaygın kullanan bir silahlı aktör haline geldi.¹⁴ Örgüt kendini insan kaçırma, gasp, uyuşturucu kaçakçılığı ve uyuşturucu ticareti yapanların korunması yolları ile finanse etmektedir. FARC'ın bu yasadışı faaliyetler yoluyla yıllık 600 milyon ile 1 milyar dolar arasında gelir elde ettiği tahmin edilmektedir.¹⁵

İkinci büyük gerilla hareketi ise 1964 yılında faaliyete başlayan ELN'dir. Kırsal kökenli FARC hareketinin aksine, ELN çoğunlukla üniversitelerde başlayan huzursuzlukların bir sonucu olarak doğmuştur. ELN'nin ideolojisi Küba devrim teorisinin, aşırı özgürlük teolojisi ile bir karışımı olarak kabul edilir ki örgüt ideolojik mücadelesine yoksulluk, siyasi dışlanma ve yolsuzluk sorunlarına, Hıristiyanlık ve Komünizm eksenli bir çözüm arayarak başlamıştır. Ancak zamanla, ELN de, bu söylem ve eylemlerinin odağını kaybetmesi ile birlikte ve eylemlerini finanse etmek için yasadışı faaliyetlere başlamıştır. ELN'nin şu anda yaklaşık 3.500 ile 4.000 civarında silahlı kadrosu vardır¹⁶ ve 2004 yılının Temmuz ayından bu yana aralıklı olarak Kolombiya hükümeti ile barış görüşmeleri yapmaktadır.¹⁷ ELN uluslararası insancıl hukuka bağlı olduğunu iddia ederken, çatışmaların 'insancılaştırılması' çağrısında da bulunmuştur.¹⁸ Ancak aynen FARC gibi, ELN de ABD'nin terörist örgütler listesinde yer almaktadır. Bu listeye 2001 yılının Eylül 2001 ayında başka bir örgüt daha eklenmiştir ki o da paramiliterlerin oluşturduğu gruptur.

'Paramiliter örgüt' ve 'öz savunma grubu' gibi terimler, son birkaç on yıllık zaman dilimlerinde ortaya çıkan çeşitli silahlı grupları tanımlamak için kullanılmıştır. Tate'in belirttiği üzere:

Paramiliter örgütler ilk kez 1960'lı yıllarda ABD'li askeri danışmanların Kolombiya yönetimine solcu gerillaları yenmek için 'yerli çetelerden' oluşan gruplar kurmasını içeren bir kontra-gerilla stratejisi önermesi ile ortaya çıkmıştır¹⁹.

Bu grupların kurulması ile birlikte Kolombiya devleti, ABD Hükümeti ve paramiliter gruplar olarak bilinen yasal ve yasadışı gruplar arasındaki karmaşık ilişkiler de başlamış oldu.²⁰ Bu gruplar gerillalara karşı yerel toplulukları korumak için kurulmuş, 'öz savunma komiteleri' olarak lanse edilmiş olmalarına rağmen zamanla daha fazla sorumluluk verilerek, devletin gerillaları ezmek için yürüttüğü 'arama ve imha' operasyonlarına katılmaya başladılar.²¹ Paramiliterler yardımcı kuvvetler olarak hükümetin gerillalara karşı mücadele planında merkezi bir yer almaya başlayacaktı. Bunun yanısıra bu gruplar bölgesel elitler için

¹⁴ Bakınız: Washington Office on Latin America (www.wola.org); the Center for International Policy (www.ciponline.org) for their ongoing position papers and blogs on US policy in the region; Robin Kirk, *More Terrible than Death: Drugs and America's War in Colombia* (New York: PublicAffairs, 2003).

¹⁵ Bakınız: Hans R. Blumenthal, 'Uniendo Esfuerzos por Colombia,' in *Papeles de Cuestiones Internacionales* 80 (Winter 2000).

¹⁶ Bakınız: Amnesty International, 'The Paramilitaries in Medellín: Demobilization or Legalization?' AI Index: AMR 23/019/2005, September 2005, 2.

¹⁷ Bakınız: the Center for International Policy (www.ciponline.org)

¹⁸ Bakınız: Inter-American Commission on Human Rights, *Third Report of the Human Rights Situation in Colombia* (1999), OEA/Ser.L/V/II.102.

¹⁹ Bakınız: Winifred Tate, 'Paramilitaries in Colombia,' *Brown Journal of World Affairs*, 163 No 8 (2001-2002): 164.

²⁰ Bu grupları yasal olarak finanse etmek için 1965 yılında 3398 sayılı olağanüstü kararname çıkarılmış, akabinde bu kararname 48 sayılı yasaya dönüştürülerek, 1968 yılında Kolombiya Kongresi tarafından kabul edilmiştir. Yasa hükümete 'kamu düzenini sağlamak ve isyanları zaptetmek için nüfusun görev ve faaliyetler yoluyla harekete geçirilmesi' yetkisi veriyordu. 1989 yılında dönemin devlet başkanı Barco 3398 sayılı kararnameyi askiya alarak paramiliterleri yasadışı ilan etti ve ordunun yaptığı operasyonlarda silahlı sivillerin yer almasını yasakladı. Bakınız: *Mauricio Romero*, *Paramilitares y Autodefensas: 1982-2003 (Bogota: IEPRI 2003)*.

²¹ Bakınız: Amnesty International, 'The Paramilitaries in Medellín: Demobilization or Legalization?' AI Index: AMR 23/019/2005, September 2005, 2.

kendi çıkarlarını koruyan ve aynı zamanda toplumsal protestoları da bastırmak için tercih edilen gruplar haline de geliyorlardı.²²

1970'ler ve 1980'ler Kolombiya için ülkede önce esrar ile başlayıp sonra kokain ile devam eden, uyuşturucu ticaretinin hızla büyüdüğü yıllara işaret eder. Bu aynı zamanda Pablo Escobar'ın şahsında görüldüğü gibi garip bir şekilde aniden ortaya çıkan ve sonradan inanılmaz derecede zengin olan Medellin ve Cali kartellerinin doğduğu bir efsanevi döneme denk gelir.²³ Bu karteller, uyuşturucu trafiği işi sayesinde, bir anlamda aile işletmesi kavramını tersine çevirmiş oldular. Çeşitli ailelerden oluşan karteller birkaç yıl içinde milyarlarca dolardan oluşan kokain piyasasını ele geçirip, 1983 ile 1985 yılları arasında milyonlarca dolar yatırım yaparak, Kolombiyanın verimli tarım arazilerinin onikide birine denk gelen oranda yani yaklaşık 2,5 milyon dönüm arazi satın aldılar.²⁴ Bu arazi kapma faaliyetinden genelde 'tarım karşıtı reform' olarak bahsedilirken, toprakların sahibi köylülerin karteller tarafından arzu edilen bu verimli topraklardan sürülmesi içinde paramiliterler göreve çağrılarak yüzbinlerce köylü zorla topraklarından göç ettirildi.²⁵

Paramiliter örgütler ile uyuşturucu trafiğinin birleşimi sonrası adına '*paramilitarismo*' denilen bir fenomen ortaya çıktı ki bunun anlamı paramiliterlerin Kolombiya toplumunun içine bir ekonomik, sosyal ve politik güç olarak sızmış olmasıydı. *Paramilitarismo* bireysel savaşçıların silahlı ve ölümcül bir grup halinde organize olmasının ötesine geçerek aşındırıcı ve sinsice fırsat kollayan bir kuruma dönüştü. Ayrıca, bu grupların devletle olan karmaşık ve belirsiz bir ilişkileri vardır. Garcia-Peña'nın belirttiği gibi:

*Paramilitarismo'nun en temel karakteristik özelliği devlet ile olan ilişkisidir. Bazıları için paramilitarismo devlet terörizmi politikasının bir sonucudur. Bir diğer kesim ise onları devletin yokluğu karşısında çaresiz kalan vatandaşların gerillaların tacizlerine karşı verdiği bir yanıt olarak adlandırmaktadır. İlginç bir biçimde her iki taraf içinde gerek misyon gerekse de faaliyet anlamında devletin bu noktadaki sorumluluğu merkezidir.*²⁶

Silahsızlanma, Savaşçıların Terhisi ve Yeniden Entegrasyon: Kolombiyanın Seri Barış Arayışı

Kolombiya'da 42 yıldır devam eden silahlı iç savaş sırasında, göreve gelen her devlet başkanı, önce askeri bir zafer kazanmak için girişimde bulunmuş, bunun mümkün olmadığını farkettileri zamanda barış görüşmeleri yapmaya çalışmışlardır. Bu makalenin kapsamı geçmişte bu yönde yapılan çabaların geniş bir tahlilini içermeyeceği için bu konuya fazlaca eğilmeyeceğim ancak bu tecrübeler, paramiliterlerin silahsızlandırılması sürecine dair mevcut

²² Bakınız: Daniel Jaramillo García-Peña, 'La relación del estado colombiano con el fenómeno paramilitar: por el esclarecimiento histórico,' *Análisis Político*, 52 (2005) [Yazarın çevirisi].

²³ Bu döneme ilişkin seçkin bir analiz için bakınız: Kirk, supra n 12; and Steven Dudley, *Walking Ghosts: Murder and Guerrilla Politics in Colombia* (New York: Routledge, 2003)

²⁴ Bakınız: Winifred Tate, 'Paramilitaries in Colombia,' *Brown Journal of World Affairs*, 163 No 8 (2001-2002): 165.

²⁵ Bakınız: Fernando Cubides, *El Poder Paramilitar*, www.seguridadydemocracia.org/essay_prod_list.asp (2005). Zorunlu göç üzerine tartışmalar için ise bakınız: Alfredo Molano, *The Dispossessed: Chronicles of the Desterrados of Colombia* (New York: Haymarket Books, 2005).

²⁶ Bakınız: Daniel Jaramillo García-Peña, 'La relación del estado colombiano con el fenómeno paramilitar: por el esclarecimiento histórico,' *Análisis Político*, 52 (2005) [Yazarın çevirisi].

olan fırsatlar ile önümüze çıkacak engellerin neler olduğunu anlamamıza imkan verecek bazı temel özellikleri içermektedir.

Çatışma sonrası yeniden yapılanma ve barışın kurulmasına dair dönemde kullanılan terminolojide şu üç terime neredeyse her yerde rastlanmaktadır: Silahsızlanma, Eski Savaşçıların Terhisi ve Yeniden Entegrasyon.²⁷ Birleşmiş Milletlerin Barışı Koruma Operasyonları Dairesi (UNDPKO)'nun tanımına göre barış süreçleri bağlamında, silahsızlanma, küçük çapta silah, cephane, patlayıcı, hafif ve ağır silahların savaşçılardan ve duruma göre sivil nüfustan toplanması, bunların kontrolü ve ortadan kaldırılmasını içerir. Terhis ise silahlı grubunun (hükümet, muhalefet güçleri, ya da sadece silahlı gruplardan oluşabilir) boyutunun azaltılması veya bir savaş halinin büyük bir dönüşüm yolu ile barış haline dönüştürülmesini içeren bir süreçtir. Terhis genellikle, eski savaşçıların toplanması, bir yere yerleştirilmesi, silahsızlandırılıp, yönetilmesi ve kendilerine lisans verilmesini içerir ki bu süreçte onları silah bırakmaya motive etmek için tazminat veya diğer yardım çeşitleri sunularak, savaşçıların yeniden sivil hayata geçmesi sağlanmaya çalışılır. En nihayetinde gündeme gelen yeniden katılım veya yeniden entegrasyon programı ise eski savaşçıların ve ailelerinin sosyal ve ekonomik yaşama yeniden entegrasyonunu sağlamak amacıyla, bu bireylerin kapasitelerini güçlendirmek için alınan önlemlerden oluşur. Yeniden katılım programları ekonomik yardım ya da maddi tazminat olabileceği gibi bunun yanı sıra, teknik veya mesleki eğitim ve öğretim ile üretkenliğe yönelten diğer faaliyetleri de içerebilir.

Başta belirttiğim gibi, geleneksel formülasyon ve uygulamaya göre DDR sadece askeri ve güvenlik ile ilgili bir çerçeveden oluşan bir kareye oturtulmaktadır.²⁸ Bu yaklaşım eski savaşçıların rehabilitasyonu ve yeniden sosyalleşmesini doğrudan ilgilendiren yerel, kültürel ve cinsiyete dayalı durumları dikkate almadığı, bunun yanı sıra onlara ev sahipliği yapacak topluluklar üzerine de yeteri oranda eğilip, gerekli dikkati vermediği için başarısızlığa uğramıştır. Colletta, Kostner ve diğerleri Sahra-altı Afrika'daki DDR programları üzerine yaptıkları değerlendirmelerinde 'DDR programının başarısının en nihai ölçütü uzun vadeli entegrasyondur' sonucuna varmışlar ve DDR programının en zayıf halkasının yeniden entegrasyon olduğu noktasındaki yaygın görüşün de etkisiyle yapılması gereken reformlar da tetiklenmiştir.²⁹ Yakın dönemde yayımlanan Birleşmiş Milletlerin Entegre DDR Standartları (UNIDDRS) belgesinde, BM yeniden entegrasyon çabalarının eksikliğinin altını çizirken şu noktada ısrar etmektedir: *ölçüye olan ihtiyaç çerçevesinde toplumun tüm üyeleri ve toplumla ilişkili paydaşlar ile istişare ve işbirliği yapılmasına ve DDR programlarının yerele uygun bir şekilde özendirilip, bir gelişme haline getirilmesi*³⁰.

Kolombiya'daki son DDR çabalarına kısa bir bakış bile DDR programı çerçevesinde yukarıda bahsettiğim zayıflıkların farkedilmesi için yeteri kadar kanıt sunmaktadır. 1982 ile

²⁷ Bakınız: 1999 tarihli BM Barışı Koruma Operasyonları Dairesinin hazırladığı *Barış Ortamında Silahsızlanma, eski savaşçıların terhisi ve Yeniden Entegrasyonu Üzerine Prensipler ve Yol Gösterici İlkeler* (United Nations Department of Peacekeeping Operations, *Disarmament, Demobilization and Reintegration of Ex-Combatants in a Peacekeeping Environment: Principles and Guidelines*)

²⁸ Bakınız: Sami Faltas, *DDR without Camps: The Need for Decentralized Approaches: Topical Chapter for the Conversion Survey* (Bonn International Center for Conversion, 2005), available at <http://www.sweden.gov.se/content/1/c6/06/54/02/5d16fcf2.pdf>. Ayrıca bakınız: Michael Knight and Alpaslan Ozerdem, 'Guns, Camps and Cash: Disarmament, Demobilization and Reinsertion of Former Combatants in Transitions from War to Peace,' *Journal of Peace Research* (2004):

²⁹ Bakınız: Pat Colletta, Markus Kostner, et al., *The Transition from War to Peace in Sub-Saharan Africa* (World Bank, 1996).

³⁰ Bakınız: United Nations, *Integrated Disarmament, Demobilization and Reintegration Standards*(2006), II.2.4. (UNIDDRS) (Birleşmiş Milletlerin Entegre DDR Standartları)

1986 yılları arasında başkanlık yapan Betancur döneminde eski savaşçıların terhis edilme sürecini düzenlemek için uygulanan yasanın adı, geçmişten bu yana gerillaların terhis edilmesi için sarfedilen çabaları özetleyecek bir özellik taşımaktadır. 35 numaralı bu yasanın adı 'Barış Lehine Koşulsuz Af Yasası' idi ve bu yasa ile barış ve istikrar karşılığında kapsamlı bir af önerilmekteydi ki bu durum o zaman içinde bulunan yasal ortamı da yansıtmaktaydı. Hükümetin önerdiği, bu bir anlamda kapalı ticaret anlaşmasının, yanısıra silahlarını bırakıp terhis olacak olan gerilla savaşçılarına ne olacağına dair hükümetin bir düşüncesinin olmadığı görüldü. Örneğin, 35 numaralı Kanun 1984 yılında ki La Uribe sözleşmesini temel alarak hazırlanmıştı ki bu sözleşmeye göre FARC ateşkes ilan edip Unión Patriótica (Yurtseverler Birliği) isimli bir yasal siyasi partinin kuruluşunu ilan etmişti.³¹ Ancak savaşçıların terhisi ve kendilerini Unión Patriótica adı altında meşru bir siyasi parti olarak örgütlemelerini takiben yaklaşık 3.000 Unión Patriótica üyesi paramiliterler tarafından öldürüldü. Bu örnek Hükümetin eski savaşçıların güvenliğini garanti altına almaktan aciz olduğunu kanıtlarken, aynı zamanda bu önceki başarısız terhis deneyimi ve daha sonra ardından gelen katliam, bugün gerilla grupları ile yapılabilecek herhangi bir görüşmeyi de duraksatmaktadır. Buna ek olarak eski savaşçıların yasal durumlarını düzeltmek için sergilenen yaklaşıma ise *Olvido y perdón en pro de la paz* (Barış Yararına Unutma ve Özür) ismi verildi ki, uzun olması sebebiyle de bu deklarasyon farklı yorumlara, hatta daha da ötesi manipülasyonlara sebep oldu. Uygulamada ise eski savaşçılar sadece tam bir aftan yararlanmanın keyfini çıkardılar.

2002 yılındaki başkanlık seçimleri döneminde, sayısı gittikçe artan oranda Kolombiyalı artık barış istiyordu. Geçmişteki barış süreçlerinin fiyasko ile sonuçlanması nedeniyle ülkedeki pek çok toplumsal kesim şiddete bir anlamda 'ağır bir yumruk' indirecek bir kişiyi başkan seçmek istiyordu. Alvaro Uribe bu kişinin kendisi olacağına dair söz verdi. Başkan Uribe 'terörist tehdit' olarak gördüğü FARC ile diyaloga meyilli değildi. Uribe ihtiyatlı davranarak paramiliterler ile müzakere etmenin olasılıklarını araştırırken, aynı zamanda gerillaları dizginlemek için de topluma umut vermeye çalışıyordu. Bu müzakereler ile ilgili ironik bir durum var ki o da: Paramiliterlerin terhis edilmeye çalışılmasının anlamı aynı zamanda Kolombiya devletinin 'paramilitersizleştirilmesi' çabasıdır. Bu durum açıkça göstermektedir ki önceki hükümetlerin kendi eksikliklerini gidermek için başlatmış olduğu bu sivil savunma komitelerinden oluşan inisiyatif, tümüyle devletin kontrolü dışına çıkmıştır. Böylece hükümet kendini sadece gerillalar ile değil paramiliterler ile de barış üzerine pazarlık yapmak zorunda kaldığı önemli bir noktada buluyordu. Garcia Peña'nında gözlemlediği gibi:

Mevcut yönetimin barış politikasının en yenilikçi noktası AUC ile yapılan müzakerelerdir çünkü bu durum eski Başkan Barco'nun 1989 yılında bu savunma gruplarının yasadışı olduğunu ilan ettiği tarihten bu yana hükümetlerin sergilediği duruşu aşan bir durumdur. Bununla birlikte, analitik çerçevede de radikal bir değişikliğe gidilmektedir. Şöyleki: Şimdiye kadar Paramiliterlerin terhisinin, gerillaların başlattığı ayaklanmanın barış ile sonuçlanmasını takiben - ya aynı dönemde ya

³¹ Unión Patriótica üzerine seçkin bir tartışma için bakınız : Steven Dudley, *Walking Ghosts: Murder and Guerrilla Politics in Colombia* (New York: Routledge, 2003)

da daha sonra - gelişeceği düşünülmekteydi çünkü paramiliterlerin gerillardan kaynaklı ortaya çıktığı iddia edilmekteydi.³²

Böylece Hükümet 2002 yılının Ağustos ayında paramiliterler ile müzakerelere başladı. Uribe hükümeti, bir yandan tüm silahlı gruplardan savaşçıların bireysel olarak terhis edilmesine önayak olurken diğer yandan da AUC ile toplu olarak terhis olma üzerine müzakerelere başladı.³³ Hükümet Luis Carlos Restrepo'yu Barış İçin Yüksek Komiser olarak adlandırıp kendisine barış müzakerelerini yapma görevi verdi. 15 Temmuz 2003 tarihinde imzalanan *Santa Fe de Ralito I* anlaşmasının imzalanması ile resmi anlamda AUC'ye bağlı paramiliter gruplar ile hükümet arasındaki resmi görüşmeler başlamış oldu. Anlaşma Liderlik ve savaşçıların belli bir bölgede yoğunlaştırılmasını (Konsantrasyon Bölgesi) ve 2005 yılının sonuna kadar bütün savaşçıların terhisini içermekteydi. Müzakereler ayrıca AUC'ye öldürme faaliyetlerini askıya alma, tek taraflı ateşkesi koruma ve bunun yanı sıra hükümete uyuşturucu kaçakçılığı ile mücadelesinde yardım etme zorunlulukları getiriyordu.³⁴

Sante Fe de Ralito II anlaşması 13 Mayıs 2004 tarihinde imzalanırken, bu anlaşma çerçevesinde Cordoba yakınlarındaki Tierralta'da 368 km karelik bir 'Konsantrasyon Bölgesi' kuruldu.³⁵ Karara göre anlaşmanın geçerli olduğu süre içerisinde, bu konsantrasyon bölgesinin görüş alanı içinde yeralan AUC üyeleri hakkındaki tutuklama emirleri askıya alınacaktı. Bu bölge, hükümet ile AUC arasındaki süreci kolaylaştırıp pekiştirmek ve ateşkesin de tetkikini sağlayarak, terhis süreci için bir takvim oluşturmak üzere kurulmuştur.

Anlaşmalar aracılığıyla silahsızlanma ve savaşçıların terhisi sürecini tetkik etmek üzere Barış Sürecini Desteklemek için Amerikan Devletleri Misyön Örgütü (MAPP-OEA) kuruldu. 2002 yılından bu yana 30.151 AUC savaşçısı toplu olarak terhis edilirken, FARC, ELN ve bazı diğer paramiliter gruplardan da yaklaşık 10.000 savaşçı bireysel olarak terhis edilmiştir.³⁶

Başkan Uribe yukarıdaki girişimlere ek olarak, 22 Temmuz 2005 tarihinde 975 sayılı Adalet ve Barış Yasasını imzaladı. Bir anlamda Barış ile Adalet arasındaki gergin tansiyonu somutlaştıran bu yasaya karşı kurbanların kurduğu örgütlerin başlattığı mücadele yani yasanın belli kilit yönlerinin özellikle hakikat, adalet ve telâfi hakları noktalarında yeterli olmadığı yönündeki itirazlar başarıya ulaştı.³⁷ Hem kurbanların kurduğu örgütler, hem de ulusal ve uluslararası insan haklarının baskıları sonucunda Kolombiya hükümeti yasada değişiklik yapmak zorunda kaldı. Yasa gerçek insan hakları standartları çerçevesinde değerlendirildiğinde hala muntazam bir yasa değildir ancak 2006 yılının Mayıs ayında Anayasa mahkemesinin verdiği karara bakıldığında, çeşitli çevrelerden yapılan itirazların da dikkate alınarak yasanın daha da güçlendirildiği görülmüştür.

³² Bakınız: Daniel Jaramillo García-Peña, 'La relación del estado colombiano con el fenómeno paramilitar: por el esclarecimiento histórico,' *Análisis Político*, 66 (2005) [Yazarın çevirisi].

³³ Bu sürecin hukuki çerçevesi ve ardından gelen tartışmaların detaylı bir analizi için bakınız: Lisa J. Laplante and Kimberly Theidon, 'Transitional Justice in Times of Conflict: Colombia's Ley de Justicia y Paz,' *Michigan Journal of International Law*

³⁴ Bakınız: Amnesty International, 'The Paramilitaries in Medellín: Demobilization or Legalization?' AI Index: AMR 23/019/2005, September 2005

³⁵ 2004 tarihli ve 092 sayılı kararname ile uygulanmasına geçilmiştir

³⁶ Kolombiya İçişleri Bakanlığının 2006 tarihli *Programa de Ayuda Humanitaria el Desmovilizado*, raporu

³⁷ Tartışma ve yasa ile mücadeleye ilişkin detaylı bilgi için bakınız: Lisa J. Laplante and Kimberly Theidon, 'Transitional Justice in Times of Conflict: Colombia's Ley de Justicia y Paz,' *Michigan Journal of International Law*

Devletlerin egemenlik imtiyazlarını politik çıkar, istikrar ve barış adına kullanıp af ilan etmeleri ile birlikte – ki bu imtiyazlar Kolombiya'nın geçmişteki terhis etme çabalarının simgesi olmuştur – uluslararası normlar, sorumluların hoşgörü görmesine bir sınır getirmekte, hükümetlere geçiş dönemi adaletini uygulamak için baskı yaparken onlardan hakikat, adalet ve tazminat konularına yanıt vermelerini talep eder. Böylece Uribe yönetimi, hem fırsatlar hem de zorluklar içeren Geçiş Dönemi Adaleti zeminine dayalı olarak DDR programını uygulamaya zorlanmıştır. Bu aşamada DDR ve Geçiş Dönemi Adaletinin sinerjik bir ortamda birbiri ile nasıl işleyeceğini keşfetmek, politika yapanlar ve uygulayanlar açısından 'zayıf halkayı' güçlendirmek anlamında, terhis edilmiş eski savaşçılar üzerine yapılmış araştırmama geri dönmek istiyorum.

Geçiş Dönemi Konuları

Makaleme, geçişlerin, düzeylerden birinde eski savaşçıların olduğunu, birden fazla düzeyde gerçekleşmesi gerektiğinde ısrar ederek başlamıştım. Nitekim, DDR programları bu kişilerin yani eski savaşçıların askeri hayattan sivil hayata geçişlerine yardımcı olmayı esas alır. Paramiliterlerin terhisi sürecinin etkilerini 'yerinde' incelemeye kararlıydım. Yapacağım nitel araştırma bana farklı tartışmaların geçerliliğini test etme imkanı sağlayacağı gibi gelecekteki çatışmalar ve çatışma sonrası DDR programları ve Geçiş Dönemi Adaletinin birleştirilmesinden bu ülkelerin nasıl faydalanabileceklerine dair öneriler geliştirme imkanı verecekti.

Burada dikkatinizi 2005 yılının Ocak ayından bu yana sürdürdüğüm, Kolombiyada uygulanan bireysel ve toplu terhis programlarına ilişkin araştırmama çekmek istiyorum.³⁸ Projemin ilk aşaması örnek olaylarımın nereye odaklanması gerektiğini tespit etmek için terhis edilmiş 112 eski savaşçı ile derin mülakatlar yapılmasını içeriyordu. Bu mülakatları analiz ettikten sonra bölgesel dinamikleri tam tespit etmek için üç bölge seçtim ki bunlar; Bogota şehri ve şehrin eteklerinde ki barınaklar ve 'fincas' adı verilen çiftlikler, Bogota ve Medellin şehirleri ile Medellin'in iki semtinde kurulu bulunan Referans ve Fırsat Merkezleri (CRO), Turbo'daki Referans ve Fırsat Merkezi (CRO) ile Turbo-Apartado bölgelerinde uygulanan üç kalkınma projesinden³⁹ oluşuyordu.

Araştırmam için terhis edilip yaşama dahil olan eski savaşçılar, devlet kuruluşlarının temsilcileri, STÖ'ler, Ordu ve İstihbarat servisi temsilcileri, Katolik ve Protestan kiliseleri, ayrıca evsahibi olan toplumların temsilcileri ile birlikte çalışıyorum. Açıkça söylemek gerekirse, analiz ve müdahalenin bu anlamda eski savaşçıların ötesine geçip onların içinde bulunduğu sosyal çevreyi de kapsamaması gerekiyor.

Metodolojik açıdan değerlendirildiğinde ise, büyük bir güvensizliğin hakim olduğu bir ortamda, hassas konular ve subjektif süreçler üzerine çalışıldığında, anket soruları metodu

³⁸ Bireysel ve toplu terhis süreçleri detaylar açısından birbirinden farklı olsada ben her iki programa dahil olan eski savaşçılar ile mülakatalar gerçekleştirdim çünkü ben esasında yeniden entegrasyon safhası ile hem eski savaşçılar, hem onların aileleri hemde onların içine alan toplumların tecrübelerine ilgi duyuyorum.

³⁹ Referans ve Fırsat Merkezleri (CRO) İçişleri Bakanlığı tarafından yönetilmektedir ve terhis olmuşlara uyum sağlama, sosyal görevli, sosyal destek ve diğer her türlü konuda destek sunmaktadır.

oldukça sınırlı bir metoddur. Bu sebeple yarı yapılandırılmış tamamlayıcı görüşme yönetimi kullanmayı tercih edip sürece tümüyle katıldım – her alanda en az iki ay olmak üzere - ve kendimi resmi görüşmelerle sınırlamak yerine bulunduğum alanda sohbetlere katılıp gözlemlerde de buldum. Etnografik bir yaklaşım benimseyerek, istatistiklerin gösterdiği siyah ve beyaz gibi salt sonuçların ötesine geçip, kardeş kavgasına varan bu savaşın karmaşık gerçekliğini yansıtan gri tonları görmeye çalıştım.

Araştırmam için kullandığım yönlendirici sorular arasında şunlar vardı: Terhis olmuş bu savaşçıların çoğunun savaşa geri dönmek istemediği gerçeğini aklımıza getirdiğimizde hükümet ve STÖ'ler bu durumdan nasıl bir yarar sağlayabilirler? Çoğunluğu yaşamlarını değiştirip yeniden sivil hayata geçmek isteyen bu eski savaşçıların bu arzuları dolaylı olarak bu durumla bağlantılı olan üçüncü kesimler tarafından nasıl desteklenebilir? Savaş ortamında dahi, şiddete alternatif olabilecek seçenekleri ortaya çıkarmak için yerel ve bölgesel girişimler nasıl güçlendirebilir? Son olarak ise terhis süreci ile hakikat, adalet, zararları karşılama ve uzlaşma süreçlerinin zorluklarını aşmak için Kolombiya devleti - ve tabii uluslararası aktörler - nasıl bir rol oynamalıdır?

Çalışmama hem gerilla hem de paramiliterlerdeki yekpare olmuş figürlerin bölümlenmesine olan ihtiyaca vurgu yaparak başladım. Bunu yapmamın sebebi her bir grupta mevcut olan rütbe, motivasyon, yaşam projeleri ve savaş tecrübelerine dair farkları yakalamaktı. Bogota'da kullanılan sığınak ya da yarı-ev modeline dayanarak genel tavsiyelerde bulunamayacağımız açık bir gerçektir. Ne de Medellin'deki kentsel mafia gerçeğine bakarak tüm sürecin sadece böylesi bir dış görünüşten mevcut olduğunu söyleyebiliriz. Yerelin, doğası gereği ahenkli ve demokratik bir alan olduğunu bilmemize rağmen yerel süreci romantik bir yönden okumak gibi bir hataya da düşmek istemiyoruz. Tam aksine programların ve politikaların Kolombiya'da bir değil birden fazla savaş olduğu gerçeğini ciddiye alarak geliştirilmesi için araştırmamı bölgesel farklılıklar üzerine kurmakta ısrar ettim.

Saygıyı Ararken⁴⁰

Projenin ilk aşamasında, ben ve araştırma asistanım, 112 eski savaşçı ile konuştuk ve bunların 64 tanesi gerilla (ELN veya FARC'ın eski üyeleri), 48 tanesi ise AUC eski üyesiydi. 112 kişinin 14 tanesi kadınlardan oluşuyordu ve tümü de eski gerillalardı. Gerillaya katılmanın temel nedenleri olarak: bir tanıdık kişinin ikna çabası sonucu katılım yaptığını ifade edenlerin oranı %21'di, silahlı bir grup tarafından kontrol edilen bölgede yaşamış olmaları ve bu sebeple katılımın son derece 'doğal' bir neden olduğunu belirtenler %36 oranındaydı; şiddet ve tehdit yolu ile katıldığını söyleyenlerin oranı %9 olurken, ekonomik motivasyonların katılımında rol oynadığını ifade edenler de %9 oranında kalmıştır.

⁴⁰ Bana göre Phippe Bourgois'in kitabının ismi en uygundur. Bakınız: Philippe Bourgois, *In Search of Respect: Selling Crack in El Barrio* (California: University of California Press, 2002).

AUC'nin eski savaşçıları tarafından ifade edilen başlıca katılım nedenleri ise şunlardır: bir tanıdık kişinin ikna çabası sonucu katılım yaptığını ifade edenlerin oranı % 29, paramiliterlerce kontrol edilen bölgede yaşamış olmaları ve 'yapabileceğın tek şeyin onlara katılmak' olduğunu ifade edenlerin oranı % 17, şiddet ve tehdit yolu ile katıldığını söyleyenlerin oranı % 14 olurken, ekonomik motivasyonların katılımıda rol oynadığını ifade edenlerin oranı % 27 olmuştur. Bu makalemde erkekler üzerine yoğunlaşacağım çünkü terhis edilenlerin büyük çoğunluğunu erkekler oluştururken aynı zamanda Kolombiyadaki çatışmalara katılanların çoğunluğunu da onlar oluşturmaktadır.⁴¹ Eğer verilen yanıtlardan silahlı bir grup tarafından kontrol edilen bir bölgede yaşamak ile bir tanıdık bir kişi tarafından ikna edilme sebebiyle katılma cevaplarının oranlarını birleştirirsek, bu genç insanların savaştan başka bir seçeneğın görülmediğı bir ortamda büyüdüklerini görebiliriz. 'Genç İnsanlar' tanımını bilerek kullandım çünkü bu eski savaşçıların yüzde 65'i silahlı gruplara katıldıklarında henüz reşit yaşta değıllermiş. Örneğın, Ramón Monteria'daki AUC içinde dört yıl geçirmişti. Kendisine o gruba katılma nedenini sorduğumda omuzlarını silkerek:

Can sıkıntısı. Ama ondan da ötesi büyüdüğüm yerdi sebep. Paramiliterlerin silahları vardı ve herkes onlara gerçekten saygı duyuyordu. İyide para alıyorlardı, tatil izinleri vardı. Gerillayı düşündüğünde ise onlar aklıktan ölüyorlar ve hatta anneni ziyaret etmene bile izin vermiyorlar. Bunun yanı sıra benim büyüdüğüm yerde devlet yoktur. Monteria paramiliterlerin kontrolü altındadır.

diye yanıtladı.

Bu eski savaşçıların 'militarize olmuş bir erkeklik' imajı ile – hem erkeklerin hem de kadınların - büyüdüklerini de akılda tutmak gerekir. Bu tablo özellikle eski paramiliterler için daha fazla geçerliydi çünkü bizimle konuşanlar AUC'ye katılmanın onlara 'kendi semtlerinin sokaklarında büyük bir adam gibi gezme' hissi verdiğini, 'genç ve güzel kadınlarla çıktıklarını', bu sayede 'iyi de giyindiklerini' belirtip, eğer silah taşıyor olsalardı bunların hiçbirinin mümkün olmayacağını ifade ettiler.⁴² Medellin'de görüştüğüm J.M. paramiliterlere katılma nedenini şöyle özetliyordu: 'Bu ülkede silahı olan adam güce sahip adamdır'. DDR sürecinin amaçlarından biri, bu erkeklerin ve kadınların algıladığı eril modelin militarizmden arındırılmasıdır çünkü bu erkeklerin eğitim, yasal gelir veya barınma gibi eril prestijinin sivil sembollerine erişme imkanları çok sınırlıdır. Burada hem erkekler hem de kadınlardan bahsetmemin sebebi bu militarize edilmiş erkekliğin gösterinin bir parçası olması ve bunu izleyen insanların sadece silahlı grubun hiyerarşisi içinde kendine yer arayan erkeklerden değıl, aynı zamanda bu ekonomi savaşında bu 'büyük erkekleri' kendine partner olarak görmek isteyen kadınlardan da oluşmasıdır.

Ancak görüntüsü ne kadar 'büyük' olsa da gerçekliğı aynı oranda değıldi. Görüştüğümüz 112 erkeğın yüzde 90'ı ya ayak askeri ya da en fazla 10-15 erkekten oluşan bir birimin sorumlusuydu. Biz savaşın 'artıkları' ile görüşüyorduk ki bu insanlar acımadan harcanabilecek bir top saman gibiydi adeta. Burada eski savaşçıların rütbelerine göre

⁴¹ FARC gerillalarının yüzde 30'unun kadınlardan oluştuğı tahmin edilmektedir. Kesinlikle amacım Kolombiya'daki çatışmada kadınların oynadığı önemli rolü gözden kaçırmak değıldir. Ancak mülakat yaptığım terhis olmuş eski savaşçıların ezici çoğunluğunu erkekler oluşturmaktaydı. Bu sebeple makalemde onlar üzerine yoğunlaşmak istiyorum.

⁴² Kolombiya toplumunun militaristleşmesi çok çarpıcıdır. Aklıma Başkan Uribe'nin 'demokratik güvenlik inisiyatifinin' bir parçası olarak geçen yıl sıklıkla televizyonda dönen bir reklam geldi ki bu reklamda 'Kolombiya – 40 Milyon askerin ülkesi' mesajı açıkça verilip devletin otoritesini ülkenin her tarafına yaymak için vatandaşlardan oluşan muhbir ağına katılmak için destek isteniyordu.

ayrılmasının gerekliliği, bu insanların çoğunun mağdur ile fail arasındaki muğlak çizgide bulunduğunun ve onların savaştan gerçek anlamda yararlanan gruplara dahil olmadığının farkına varılmasının önemini vurgulamak istiyorum. Rütbe farkının anlamı kazanç ve sorumluluklar yönünden varolan farklılıklar anlamına gelmektedir. Ayrıca onların fikri etkisinin ne kadar olabileceği, suçlarının şiddeti ve hali hazırda sahip oldukları suçluluk duygusu ile birlikte onlara atfedilen diğer şeyler bu anlamının kapsamındadır. Yaptığım mülakatlar, sivil halkın kendisinin, suçların ciddiliği ve ona karşılık gelen ceza konusunda fikri olduğunu göstermektedir. Bu nüfusu da hesaba katarak, eski savaşçıların rütbelerinin ne olduğu ve savaşın tam ortasında, ne kadar 'vicdan' hesabı yapabileceklerini dikkate almak önemlidir.

Tepelere Dönmek (Volver al Monte)

Eski savaşçılar ile yaptığım konuşmalar boyunca yankılanan 'volver al monte' (tepelere dönmek) diye bir terim var ki, bir coğrafi konumdan daha çok daha sembolik olarak zengin bir ifadeyi içermekteydi. Bu eski savaşçıların 'tepelere' (savaş cephesi) yaşamı tarifleri nasıldı çarpıcıydı: insanı kemiren bir açlık; günler hatta haftalar boyunca süren uykusuzluk, tıbbi bakım veya ilaçlara erişim imkanının olmadığı koşullarda hasta düşmek, korku ve gizlilik içinde süren bir yaşam, öldürmek ve öldürülmeyi izlemek, masum olup olmadığını bilmeden diğer insanların hayatlarını almak. Tepelerdeki hayatın bu sert gerçekliği silah bırakma ve terhisi motive etmede önemli bir rol oynamıştır çünkü görüştüğüm bu eski savaşçıların yarıdan fazlası savaşı terketmelerinin sebebi olarak artık 'çok bıkmış olmak' veya 'çok yorulmuş olmak' hislerinin içlerinde büyümüş olmasıyla tarif etmişlerdir. Dahası eski gerillaların büyük bir çoğunluğu - hem ELN hem de FARC'a karşı geçerli olmak üzere - uğramış oldukları aldatılma duygusu ve hayalkırıklığını dile getirmişlerdir. Görüştüğüm birkaç eski gerilla bu hislerini şu şekilde açıkladılar: 'Kolombiyayı Küba gibi yoksulların lehine bir ÷lke yapmak için çalışmak mı? Yalan! Zengin olanlar Komutanlardır - çünkü onlar uyurucu tacirlerinden para alıyorlar. Bu savaş onlar için sadece bir ticarettir'. Aldatılmış olma yaygın bir histir ve makalemin ileriki bölümlerinde tekrar bu konuya değineceğim.

'Tepelere dönmek' aynı zamanda bu savaşçıların ailelerinden uzak olduğunun, onların insanileştirmesine hizmet eden sevgi dolu ilişkilerden de yoksun olduklarının da göstergesidir aslında. Bu adamların ortak bir yönü yıllarca ailelerini görmemiş olmalarıdır. Görüşmelerimiz sırasında sık sık bana bundan bahsederlerken zaman zaman da bunun etkisiyle gözyaşı döktiler. Nitekim, görüştüğümüz eski savaşçıların dörtte birinden fazlası savaş alanını ailevi nedenlerle terk ettiklerini de ifade ettiler. Ailenin bu noktada esas bir özellik taşıdığını, bir anlamda onların tepelerdeki yaşamı ile sivil yaşamdaki varlıklarının hatırası arasında bir bağ rolü gördüğünü - öyle bir bağ ki onlara dağda da olsalar hala insan olduklarını hatırlatmaktadır - söyleyebilirim.

Turbo'daki bir CRO yöneticisi ile yaptığım konuşmayı aklıma getiriyorum da, bana bazı 'adamların' kendisine gelip 'Hey eğer bana ödeme yapmazsanız tepelere döneceğim' dediklerini gülererek anlatıp ardından 'Onlara ne cevap veriyorum biliyormusun? Yolun açık

olsun hadi dön tepelere diyorum' demişti. Tepelere dönme tehdidi iki ucu keskin bir bıçak gibi: Açıkçası, eski savaşçıların çoğunun yapmak istediği en son şey bu. Bu komutanlarının emri ile toplu olarak terhis olan Turbo-Apartado'daki paramiliterler için dahi geçerli olan bir durum. Bu kararı kendileri vermemiş dahi olsalar, terhis işleminin anlamı onların ailelerine geri dönmesi ve artık sürekli olarak dağlarda hareket etmeyecekleridir. Bu durum onlara askerliği geride bırakırlarsa, ne kazanıp ne kaybedeceklerine dair fikir yürütmeleri için bir alan yaratmaktadır.

Benim araştırmam ile elde ettiğim bulgulara göre bu eski savaşçıların çoğunluğu savaşı arkalarında bırakmak için bir çıkış yolu aramakta, devam eden çatışmanın ortasında sınırlı ekonomik seçenekleri ile bir yaşam sürdürmek arzusu taşımaktadırlar. Terhis olmuş bu eski savaşçılarda ciddi anlamda bir sivil yaşam isteği vardır. Ne yazık ki, ülke, fazlasıyla militarize olmuşken, diğer başka erkekler savaşçı olarak çatışmalara dahil olmaya devam etmektedir. Peki bu bir ironi midir? Bu eski savaşçıların çoğu 'geçiş dönemimin konusu' iken, toplumsal bağlam öyle değildir.

Barış, Adalet ve Uzlaşma?

Eski savaşçılar ile yaptığım en çarpıcı konuşmalar, adaleti nasıl algıladıkları, toplu silahsızlanma ya da terhis ile ülkenin barış potansiyeli üzerine ne düşündükleri üzerine olanlardır. Görüştüğümüz 112 terhis olmuş eski savaşçının yüzde 96'sı toplu terhis sürecine ilişkin derin şüpheler ifade ettiler. Vicdani sebeplerle terhis olmaya karar verenler ile başka bir silahlı seçenek ortaya çıkana kadar programın içinde dönüp duranlar arasındaki ayrıma da işaret ettiler. Nitekim, Turbo-Apartado'daki savaşçılar hariç, eski savaşçıların çoğu kolektif terhis sürecini 'görüntüden başka birşey olmayan' bir 'saçmalık' olarak tarif etmekte. Örneğin 27 yaşındaki eski bir paramiliter grup üyesi 'müzakerelerin bir şey değiştirdiği falan yok. Sadece yasadışı olanı yasal birşeye dönüştürüyorlar hepsi bu' ifadesini kullanmıştır. Benzer bir şekilde eski gerillalar da paramiliterlerin terhis edilmesi sürecine hiç bir zaman güvenmeyeceklerini ifade ederek buna sebep olarak 'devletin tümünden paramiliterleştirdiğini, Uribe'nin kendisinin de paramiliterlerin başı' olduğunu göstermişlerdir.

Ayrıca, toplu terhis sürecine ilişkin kuşkularının ötesinde, ülkede barışa ulaşma olasılığı ile ilgili olarak da derin bir karamsarlığa sahiptirler. Özellikle Bogota'daki barınaklarda, kökenlerinin geldiği yerlerden ve ailelerinden çok uzakta yaşayan bu eski savaşçılar için barış gerçekleşmesi zor bir hayalden öte birşey değildir. Örneğin, Medelinden gelen L.N. isimli eski bir paramiliter görüşmemizde 'Barış hiç gelmez. Barış sadece bizim silahlarımızı teslim etmemiz ile gelecek değildir. Savaşmak için sıraya girmeye hazır birçok sivil var. Her birinin kendince çılgın bir sebebi var. Benim sebepim işimi kaybetmemdi' ifadesinde bulunuyordu. Diğerleri bu sözlere 'Barış sadece insanın kendi içinde bulacağı birşeydir' eklemesinde bulunup retorik bir şekilde 'Barış nerede? Barış mı? Bunu hayal bile edemiyorum' gibi sorular sormaya başladılar. Bu konuda Turbo-Apartado'da duyduğum bir farklı yanıt burada belirtmeliyim ki bu konuda duyduğum en iyimser yanıtı ve o yanıtta 'Barış mı ? Umarım- Belki bir gün' şeklindeydi.

Aynı derecede çarpıcı bir diğer şey ise bu adamların Adalet'i nasıl kavramsallaştırıp algıladıklarıydı. Gerilla kökenli eski savaşçılar için, Adalet, genellikle katıldığı 'savaş konseyleri' ile alakalı birşeydi. Örneğin 28 yaşında ki J.M. bir ELN savaşçısı olarak çeşitli cephelerde 13 yıl geçirmiş, sonrada terhis olarak Uraba'daki mücadelesini sonlandırmıştı. J.M. uzun yıllar kendisine maaş verilmesini beklemiş, en nihayetinde ELN mensupları kardeşini suikastle öldürünce örgütten kaçmıştı. J.M. bize ayrıntılı olarak 'savaş konseyinin' nasıl işlediğini anlattı:

Diyelim ki sana değeri yaklaşık 30.000 peso olan bir mal (bu mal sıklıkla uyuşturucudur) teslim ediyorlar. Ama açsın. İyisini, bu malı alıp herhangi bir yere götürmene de izin verilmiyor. Diyelim ki işte sen, biraz soda, ekmek alıyorsan cezalandırılırsın. Komutanın izni olmaksızın hiçbir şey alamazsın. Diyelim ki işi berbat ettin ve yakalandın, eğer bu ilk kez olmuşsa sana sözlü bir kınama verilir. Bu savaş konseyi böyle işlemektedir. Eğer ikinci kez olursa, öldürülürüm. Yani birkaç kraker nedeniyle, öldürülmüş olacaksın! Savaş Konseyi seni herkesin önünde çağırıp herkesin gözleri önünde vurur ki tüm yoldaşların ne olacağını görsün. Tabi ki hepsi sessiz kalmak zorunda kalırlar, aksi takdirde onlarda öldürülür. Evet, doğru bizi izlememiz için çağırırlar. Diyelim ki gerçekten açsın. Bilmiyorsun ve böyle şeyler yemek istiyorsun. Ve nihayetinde sen vurulan olacaksın. Evet, bu konu böyle birşey. Bu savaş konseyi böyle işlemektedir.

L.R.'nin adaletin savaş alanında nasıl anlaşılıp uygulandığı ile ilgili anlattıkları J.M.'nin anlattıklarından çok farklı değildi. FARC ile geçirdiği sekiz yıldan sonra bana adaleti nasıl algıladığını aşağıdaki şekilde anlattı:

Benim için Adalet şöyle bir şey - bir yeri almak istiyorsun, komutanları almak istiyorsun diyelim, savaş konseyi çağrılır. Sanki birisi vurulacaktır. Eğer yapmak istediğin buysa savaş konseyini çağırırsın. Yani benim için adalet herkesin yaptığının karşılığını ödemesidir.

Bu konu üzerine olan konuşmamıza, Adaletin, Lex Talionis (kısaca kısas) - göze karşı göz- olduğu yaklaşımı hakim oldu. Bu soruya verilen en yaygın cevapları hızlıca incelemeniz için kısaca sunuyorum: 'Herkesin kendi uygun gördüğü adaleti yerine getirmesi gerek'. 'Adalet... eğer biri babamı öldürürse, ben de onu öldüreceğim.' 'Adalet? Bu sözcüğün benim için hiçbir anlamı yoktur.' 'Ben adaletin olduğunu sanmıyorum. Yapman gereken tek şey intikam almaktır.' Hatta konuştuğum kişiler arasında adaletin söz 'Tanrı' tarafından uygulanmasını isteyenler bile 'Birininki hakkında gelerek Tanrıya yardım etmenin' çok da kötü bir şey olmadığını sözlerine eklediler.

Barış ve adalet ile ilgili bu yanıtlarda devletin tümüyle olmadığını altını çizmek istiyorum. Adaletin bir aktörü, aracısı ve adaletin idaresinde bir lider yapı olması gereken devlet soruya verilen yanıtlarda görünmemektedir. Adalet için Kolombiya yargı sistemine bakma fikri bile bu fotoğrafın karesine girmemektedir. Eski savaşçıların çoğunun dile getirdiği intikam arzusuna katkı sağlayan etkenlerden birinin, bu savaşçıların kesin bir dille ifade ettikleri anlaşmazlıkların çözümü için yasal alternatiflerin olmadığına dair yaygın inançtan kaynaklandığını düşünüyorum. Eğer adaletin temel bileşenlerinden biri, intikam duygusunun ellerinde kalıyorsa bu durumda Kolombiya devletinin çatışmaları çözme ve faileri cezalandırmada başarısız olduğu için suçlu bulunması gerekir.

Son olarak dikenli bir soru olarak uzlaşmayı sordum onlara. Konuştuğum terhis olmuş eski savaşçılardan bir tanesi bile terhis'in ulusal uzlaşma çabasının bileşenlerinden biri

olduğundan haberdar değildi. Adalet ve Barış Yasası, DDR süreci için yasal bir çerçeve oluşturmanın yanısıra Onarım ve Uzlaşma için Ulusal Komisyon (CNRR)'nin kurulmasını da sağlamıştır. Adından da anlaşılacağı gibi, Komisyona yetki alanı içinde bir kısım tazminat programları tertipleyerek, ulusal uzlaşma yönünde çalışma sorumluluğu verilmiştir. Ancak, yasalar ve hükümetin söylemleri bir yana dursun, DDR programları CNRR'den izole edilerek uygulamaya konmuştur. Hatta bu izolasyon çeşitli CRO merkezleri, barınaklar ve fincas (çiftlik) personellerine kadar uzanmaktadır. İlgili personellere eski savaşçıların uzlaşma ile ilgili sorunlarını gidermek için neler yaptıklarını sorduğumuzda aldığımız yanıtla hiçbir şey yapmadıklarını öğrendik.

Ancak, bu 'R' yani Reintegration (Yeniden Entegrasyon) DDR'nin gözden kaçırılan önemli bir yönüdür. Bu insanlar bir zamanlar canını yaktıkları insanlar ile beraber yaşamak için acaba kafalarında nasıl bir hayat canlandırıyorlar? Kendilerini mağdur olarak gören insanlar belkide bu adamların yüzlerini bir daha görmek istemeyebilir? Buna dair Bogota dışındaki finca'da (çiftlikte) yaptığım iki görüşmeye kısaca atıfta bulunmak istiyorum.

Görüştüğüm ilk genç adam Barney'di. Henüz yeni yetme bir genç iken AUC'ye katılmıştı çünkü kendi ifadesiyle 'Ben her zaman silahı sevmişimdir. Çocukluğumdan bu yana en büyük rüyam bir silaha sahip olmaktı'. AUC'de geçirdiği zaman üzerine yaptığımız sohbet sırasında kendisine affetmenin mümkün olup olmadığına dair düşüncesini sordum. Yanıtı:

Hayır. Affetmek sadece bir kelimedir. Kin kalbinde kalmaya devam eder.

Yani affetmek çok zor öylemi?

Ne tür bir affetme olduğuna bağlı. Belki de yürekte affetmemiş olabilirsin. Birisi benim aile üyelerimden birini öldürdüğünde, belki sözlerimle onu bağışlayabilirim ama kini kalbimde kalır.

Bu durumda eğer uzlaşmak ve tekrar birada yaşamak istiyorsak ne yapacağız o zaman?

Eh, burada insanlar bize tuhaf böceklermiş gibi bakıyorlar. Ancak - örneğin Bogota'da - bir sürü insan silahlı bir insanı nasıl tanıyacağını bilemeyebilir. Adamdaki yasadışı örgüt işaretlerine [brazalete, kelimenin tam anlamıyla bilezik ama dövmelelere atıfta bulunmaktadır] rağmen bile yapamayabilir. Ama bilen insanlar için farklı. Özellikle kötü muameleye maruz kalanlar, onlar korkuyorlar. Sana içerliyorlar.

Bu genç adam daha sonra bana yakındaki bir kasabaya gittiğinde, bir dükkan sahibinin ona 'sende terhis olmuş savaşçı yüzü' var dedikten sonra dükkanından ayrılmasını söylediğini anlattı. Finca (Çiftlik) kurulmadan önce kasaba halkı ile hiçbir ilişiyi yapılmamış, orada yaşayan insanlar kasabalarında 'bir gecede ortaya çıkan' bu terhis olmuşlar ile muhattap olmak istemiyorlardı.

Bir diğer uzun sohbeti Turbo'dan gelen bir genç adam olan Wilton ile yaptım. Wilton '4 yıl 8 ay' boyunca AUC'nin içinde kalmıştı. Annesini çok özlemesine rağmen Turbo'ya dönme cesareti yoktu çünkü bireysel olarak terhis olmuştu ve eğer dönerse kolayca tanınacaktı.

... Orada herkes benim kim olduğumu biliyor... Ciddi bir hata yaptım. Bir kişi ama bir kişi beni kesinlikle affetmeyecek. Beni tek affedebilecek olan Tanrı. Beni tek teselli edecek olan da Tanrı. Özür evet, ama affetmek çok büyük kelime'

Diyelimki aile veya bir kişinin karşısında büyük bir hata işledim – Onlara birşey söyleyebilir miyim?

Aile mi? Hayır. Aile beni asla affetmez. Belki sözlerimi kabul edebilirler ama beni asla affetmezler.

Seni affetmeseler dahi tekrar onlarla, aynı kasabada yaşayabilir misin?

Hayır. Eğer orada yaşarsan ne olacağını kestiremezsin. Belki birlikte yaşamak mümkün olabilir ama çok karışık bir şekilde yaşamak mümkün olmayabilir. Tanrı, her insana kendi dokunuşunu verir. Bir insan olarak yaşamak içinde çalışman, yaşamda pek çok şeyi görmen ve ne yaptığını anlamın gerekir. Eğer bunlar yoksa o zaman sen bir insan değilsindir. Herşey için pişmanım çünkü ben kabul edilemeyecek şeyler yaptım.

O gün Wilton'dan ayrılmadan önce kendisine Turbo'ya dönmek için bizim yapabileceğimiz birşey olup olmadığını sordum. 'Hayır. Sadece başka bir yere gitmem lazım. Yüzümü orada gösteremem' diye yanıtladı.

Bu adamların konuşmalarından birçok nedenden dolayı ciddi olarak etkilenmiştim. DDR programının başlangıcından bu yana ilk kez bir kişi onlarla barınağı ya da çiftliği terkederlerse neler olacağı, 'yeniden entegrasyon' temasının kendisini de CRO'nun izlemesinden geçtikten sonra çekini alıp cebine koyma dışında bir noktadan onlarla tartışıyordu. Bu, iki değişik kanattan eski savaşçılar ile etraflarındaki topluluklar, sosyal hayatın yeniden biçimlendirilmesi ve bu fikirlerin somut olarak uygulanmasının tahayyülü çabalarından önemli oranda fayda elde edecektir.

Aldatılma

Gerilla'da en az paramiliterler kadar çürümüştür. Her ikisi de içinden dışına kadar çürümüştür.⁴³

Daha önce de ifade ettiğim gibi savaşçıların DDR programına katılmalarına yolaçan sebepler arasında kişinin evini, arkadaşlarını ve ailesini özlemesinin yanısıra pek çok kadın ve erkek eski savaşçı da, artık savaştan yorulduklarını ifade ettiler. Fikirlerini değiştirmelerine sebep olan üçüncü sebep ise aldatılmış olduğunu ya da aldatıldığını, kandırılmış olduklarını hissetmeleriydi. ELN, FARC ya da AUC gibi farklı yapılardan olmalarına rağmen terhis olan savaşçıların görüşmelerde aralarında bir fark olmadan bu duyguyu aynen bir nakarat halinde tekrarladığını gördüm. Bu duygunun kaynağı hangi silahlı gruptan olduklarına göre değişse de bu kişilerin üzerinde ortaklaştıkları noktalar komutanları tarafından aldatıldıkları, kandırıldıkları ve sömürüldükleriydi.

Bogota kökenli eski bir ELN gerillası olan J.R. gerillaya hangi sebeple katılıp, neden ayrılmaya karar verdiğini şöyle anlatıyordu:

Kendimi hala kandırıyor olmam beni cidden çok sinirlendiriyor. Bana göre bunların hepsi birer yalan. İnsanlara yardım etmek için bunu yaptıklarını söylüyorlar. Ne yalan ama! Her biraraya geldiğimizde

⁴³ Turbo'da Eylül 2005 tarihinde görüşülen Katolik kilisesinin temsilcisi.

kendi kendime eğer biz insanlara yardım ediyorsak neden onları incitiyoruz diye soruyordum. Yolları, polisleri, askerleri, insanları ortadan kaldırarak mı onlara yardım ediyoruz? Hayır biz bir savaş yapıyoruz. Onlara neden diye sorsam verecekleri tek yanıt yardım ediyoruz olacaktı. O zaman limanları neden kontrol ediyoruz peki? Neden kuleleri ortadan ikiye ayırıyoruz. Savaş yapıyoruz! Sonra C.A. isimli bu adam sebepsiz yere neden çiftçileri öldürdüğümüzü sordu. Neden diğer insanları öldürdüğünü sorguluyordu. Evet sebepsiz yere. Bir tane yolu kontrol etmek için mi öldürüyoruz? Bir miktar parayı güvende tutmak için? Hadi Sapo'yu (ihbarcı ya da ajan) öldürelim diyorlar. Peki Sapo ne yapmış? Bu adam Sapo falan değil. Sapo nedir peki? Polislere birşey demişsen seni Sapo olarak niteliyorlar. Gerilladayken işler böyle yürütülüyor işte. Sonra silahlı paramiliterler gelir. Eğer onlara birşey söylersen işte o zaman başın büyük bir derde girer. Evet başın belaya girer. Sana ihbarcı derler. Peki ihbarcı olarak sana ne yaparlar? Öldürürler. İşte bu şekilde suçu olmayan sivilleri öldürüyorlar.⁴⁴

Başka bir FARC eski savaşçısı olan O.G. ise örgütün asla gerçek anlamda müzakere etmeyeceğini belirtip şunları söyledi: 'Müzakere ekonomik açıdan onların işine gelmez. Uyuşturucu trafiği sayesinde çok kazanıyorlar. Bu yüzden böyle uzun süre devam edebilirler. Savaş bir ticaret. Ticaretten başka birşey değil'. O.G.'ye dahil olduğu bu ticaretten kendisinin ne kadar kazandığını sorduğumuzda tiksintiyle başını iki yana salladı ve 'Elbette hiçbirşey. Komutanlar herşeyi kendi kontrolünde tutar. Biz hiçbirşey alamayız.'

İddiaya göre FARC, ELN, ya da AUC'dan olsun, komutanlar zenginleşirken diğerleri sadece ihtiyaçlarını karşılayabiliyorlardı ve bu oldukça geniş bir kesimin belirttiği şikayetti. Örneğin, ELN içinde beş yıl geçiren J.P. bize 'Savaş gerçekten zor bir şey. Bunun üstüne komutanlar kokain işinden elde edilen bütün parayı kendilerinde tutuyorlar. Savaşta vurulacak olan ilk kişiler biz olmamıza rağmen bize bir peso bile verilmiyor' ifadesinde bulundu.

Eski AUC savaşçıları da kendi deneyimlerinden bahsederken *engaño* (aldatılma)'dan yakınıyorlardı. Komutanların ast olma durumlarını kullanarak daha fazla kazanç sağlamalarının yanısıra, bu eski savaşçıların fazlasıyla şikayet ettiği bir diğer konu da komutanların kendi birimlerindeki grup üyelerine kötü davranmalarıydı. N.R. Medellin'deki AUC grubu içinde iki yıl geçirdikten sonra bireysel olarak terhis olmuş biriydi. Kendi ifadesiyle ayrılma sebebi: 'Komutanlarla sıradan devriye üyeleri arasındaki adaletsizlikten, sıkılıp yorulmuş olmasıydı'. Ortada besleyici özellikte bir ideoloji – en azından söylem düzeyinde bile olsa – olmaması sebebiyle savaşçılar arasında yaşanan günbe gün adaletsizlikler önemli sayılabilecek dargınlıklara sebep olabilirdi.

Ancak bu aldatılmanın başka bir kaynaktan geldiğini düşünüyorum. Bunun kaynağı aslında eski savaşçıların kendilerini nasıl hissettiği idi. Görüştüğümüz erkeklerin çoğunun en temel mücadelesi, geçmişte yaptıklarının üstesinden nasıl gelecekleri ve kendileriyle yeniden nasıl barışacakları üzerineydi. Onların kendileri için var olduğunu düşündükleri – ya da muhataplarına sundukları - imaj ile kendilerinin gerçekte ne olduğu ve hala da ne oldukları arasında derin bir mesafe vardı.

⁴⁴ Görüştüğüm bu adamların hepsi elbette pişmanlık ifadesinde bulunmadılar. Hatta bazıları neşeli bir şekilde insanları nasıl öldürdüklerini ve bunu yaparken nasıl zevk aldıklarını da anlattılar.

24 yaşındaki R.M., FARC içinde beş yıl geçirmiş biriydi. Memleketine dönemediği için, şu anda Bogota eteklerinde bir çiftlikte yaşıyor. Kendi ifadesiyle:

Hayatımı değiştirmek istediğim için buraya geldim. Hiçbir suçu olmayan masum insanları öldürmekten bıkmıştım. Bilmediğin birşey için öldürmek, ne olduğunu bilmediğin bir şey için mücadele etmekti.

Zihnindeki hatıraları atmak istiyormuşçasına başını sallıyordu. ‘Hatırlamak istemiyorum. Bazen beni resmen hasta ediyor. Geçmişte ne varsa hatırlamak istemiyorum. Geçmişte kaldı artık.’

Çarpıcı bir başka şey ise eski gerillaların çoğunun, paramiliterler ile aralarındaki farka işaret ederek, kendilerinin öldürme yöntemlerinin onlara oranla daha ‘adam gibi’ olduğunu ifade etmeleriydi. Eski FARC üyesi I.M. bunu şöyle ifade etmekteydi:

Gerilla daha terbiyeli bir şekilde öldürürdü. Birini öldürmeleri gerekiyorsa, normal yollardan öldürürlerdi. İşkence yapıp, kafalarını ezmez, kulak veya parmakları kesmezlerdi. Ama ben bu tür şeylerin Caqueta olduğunu gördüm. Paramiliterler testere ile adam öldürür, öldürdüklerini ise insanların gözleri önünde parçalara ayırırlardı.

Görüşmeler sırasında bana sıklıkla paramiliterlerin kurbanlarını canlıyken küçük parçalara böldükleri anlatıldı. Buna karşılık eski gerilla üyeleri, kurbanlarını hızlı ve olması gerektiği gibi öldürdüklerinden bahsedip, böylece kurbanların acı çekmediğini ısrarla ifade ediyorlardı.

Ancak, AUC eski üyeleri bu iddiaya bir anlamda karşılık veriyorlardı. Eski paramiliterlerin bir kısmı öldürmeleri gereken herkesi öldürmedikleri ve bazı potansiyel kurbanlarının kaçmalarına izin verdikleri için kendilerinin aslında ‘iyi insanlar’ olduğunu iddia ediyorlardı. Diğerleri ise gerillaları ortadan kaldırmak için devletle birlikte ya da devlet için çalıştıklarını söylüyorlardı. Ama bu şekildeki ifadeler sayıca azdı ve bana eğitim çalışmalarında kendilerine anlatılanları ezber olarak tekrarlama çabasıyla başka birşey anlamına gelmiyordu. Benim algıladığım haliyle, bu ifadeler aslında, eski savaşçıların geçmişte yaptıklarının yarattığı çelişkili duyguları kontrol etmek ve onların üstesinden gelmek için, yaptıklarını kabul edilir bir çerçeveye oturtma çabasına işaret ediyordu.

Bulgularım ışığında bu noktada tartışmayı, şiddetin yapısını ortadan kaldırmak için yerel tarihin karmaşıklığını anlamasının önemli olduğunu gösteren bir bölgeye çevirmek istiyorum.

Bogota

Bogota çeşitli silahlı gruplardan üyelerin, bireysel olarak terhis olduğu bir yer özelliğindedir. Bu özelliğini belirgin olarak ortaya çıkaran rakamsal figüre göre, Bogota’daki terhis olmuş eski savaşçıların yüzde 99’u bireysel terhis yolu ile eski mücadele alanlarını terketmiştir. Görüştüğümüz kişilerin yüzde doksan beşi ülkenin diğer bölgelerinden gelen insanlardı ve başkente gelmelerinin sebebi şehrin içinde veya kenar mahallelerinde kurulu

barınakların varlığının yanısıra, aynı zamanda kendi memleketlerine gidecek cesareti bulamamalarıydı.

Araştırmam daha önceden önerilenleri de teyit ediyor.⁴⁵ Buna göre barınakların sınırlı bir faydası vardır, çünkü eski savaşçıları izole ederken daha fazla damgalanmalarına yolaçmaktadır. Bunun yanısıra barınaklar hukuki ve sosyal süreçlerin bileşimidir. Farzedelim ki bu eski savaşçıların hukuki statüsünü, savaşçıdan alıp eski savaşçıyla değiştirdik, bu değişimin yerel topluluk ile müzakere edilmeden, eksiksiz olarak sosyal alana da aynı şekilde yansıtacağını düşünmek özü itibarıyla oldukça hatalıdır. Çevre mahallelerdeki insanlar ile yaptığımız görüşmeler, eski savaşçılar ile onlara evsahipliği yapan bölgenin yerel topluluğu arasındaki karşılıklı derin korkuyu da tespit etmiştir. Geniş kesimlerin sürece dahil edilmemesi sebebiyle, hem eski savaşçılar, hem de aniden kendilerini geçmişte öldürme olaylarına katılmış bu insanlar ile yanyana yaşarken bulan yerel topluluklarda karşılıklı bir kısır döngüye dönüşen korku ve şüphelerin gelişmesine yolaçabilir. Öyle ki, görüştüğümüz insanlardan biri, herkesin bu terhis olmuş savaşçılara sanki 'Yeni bir ırk'larmış gibi baktığını ifade etti. Buna ilaveten, eski savaşçılar da kendi güvenlikleri konusunda son derece endişeliydiler. Bogota'da kalan eski paramiliterlerden biri bize durumu şu şekilde ifade etti: 'Her şeyden önce 'Pistol (Tabanca) Planı'ndan korkuyorum.' Bunu söylerken bir elini başına götürmüş, eliyle tetiği çekilen bir silah işareti yapıyordu. Ardından 'Silahlı grupların bizi takip ettiğini biliyoruz. Ardımızdan katiller gönderiyorlar. İşte bu yüzden dışarıya çıkıp rahatlıkla yüzümü gösteremiyorum çünkü beni öldürürler' diye ekledi.

DDR programları bu savaşçıların hem başkaları için ortaya çıkardığı korkulara hem de kendilerinin yaşadığı korkulara nasıl yanıt olabilir? Bizimle görüşenlerin çoğu kendilerine dikkatle bakıldığından ve takip edildiklerinden sıklıkla bahsettiler. Ayrıca birçoğu, bilindikleri için kesinlikle vurulması gereken insanlar oldukları için memleketlerine dönmenin ne kadar zor olduğunu bilincinde olup bunu kabul ediyorlardı. Bogota'daki DDR programının yöneticilerinden biri de bu korkuyu ifade ediyor, şunları söylüyordu:

Gerçekten de, oldukça karmaşık bir süreç olduğunu düşünüyorum. Bu programdan faydalanan insanlar eğer, programdan erken ayrılırlarsa büyük bir risk almış olurlar çünkü kimse bu insanların kendi evlerini idare etmeleri gerektiğinde ne yapacaklarına, nasıl davranacaklarına dair bir fikre sahip değil. Buna ek olarak başka bir sorun daha var ki o da eğer devletin yardımı kesilirse bu insanlara ne olacak? Bu insanlar yaşamlarını idame ettirmek için ne yapacaklar? Bir diğer sorunda onları içine alacak olan toplum bunun nasıl olacağını bilmemesi durumunda neler olacağı. Toplumun terhis olmuş olanlara alışması için yapılmış hiçbir çalışma yok.

Bu noktada karşımıza çıkan ana soru şu: Nasıl birarada yaşayacağız? Bu soru eski savaşçılar, onların sosyal çevreleri ve etraflarındaki yerel topluluklar arasında epeyce yankılanıp duran bir soru. Barınaklarda yaşayan bu eski savaşçılar, yeniden katılmaya hazırlandıkları sosyal dünyadan izole olmuş, ailelerinden keskin bir şekilde kopmuşlardı. Bu programlar ise eski savaşçıların yeniden toplumun üyeleri olmalarını sağlamak, aynı zamanda onların dönüşünden korkan toplumun korkularını ortadan kaldırmak için yollar bulamazken, tam tersine onların marjinalleşmelerini yeniden üretiyordu. Bu eski paryaların dönüşü ve

⁴⁵ Bakınız: Sami Faltas, *DDR without Camps: The Need for Decentralized Approaches: Topical Chapter for the Conversion Survey* (Bonn International Center for Conversion, 2005), available at <http://www.sweden.gov.se/content/1/c6/06/54/02/5d16fcf2.pdf>.

yeniden entegrasyonunu sağlayan mekanizmalar – ilgili tüm tarafların güvenliğini sağlayıp, taraflara adalet ve tazmin imkanı yaratan mekanizmalar – uygulanmazsa, DDR programlarının karakterini bugüne kadar temsil eden ve ‘cezasızlık’ olarak algılanan durum büyük engel olarak varlığını sürdürecektir.

Medellin: Sükuneti İdare

*Medellin’de neyin hareket edip, neyin öleceğine don Berna karar verir.*⁴⁶

Medellin şehrinin özelliği, bünyesinde önemli oranda toplu terhis olmuş paramiliterlerin yanısıra küçük oranda bireysel olarak terhis olmuş eski savaşıyı barındırmasıydı. Terhis olanların bariz bir şekilde yaşama yeniden dahili ile şiddet oranındaki bariz düşüş şehrin portansiyelini de açığa çıkarmıştı. Mevcut olan işaretlerin tümü bu terhis olmuş insanların barış içinde sivil bir hayata entegre olduklarını söylese de benim araştırmamın vardığı sonuçlara göre aslında bu insanlar şehir mafyasına dönüşüp, bir anlamda Medellin’deki sükuneti kendi çıkarları açısından bir şekliyle kontrol ediyorlardı.

Bir uyarı: Ben DDR programının teknik açıdan bir başarısızlık olduğunu söylemiyorum. Program çerçevesinde savaşçılar kaydoluyor, silahlar teslim ediliyor ve istatistikler derleniyor. Belediye Başkanlığı makamı adına da DDR programını uygulamak için samimi bir çaba var. Medellin Belediye Başkanı Sergio Fajardo Valderrama, bunu gerçekleştirirken yaşanan zorlukları şu şekilde dile getirdi:

Şehirde 4000 'den fazla topluma yeniden kazandırılmış savaşçı var ve birşeyler yapmak zorundayız. İlk adım - artık öldürmek yok -. Biz herhangi bir yoldan elde edilmiş herhangi bir barış istemiyoruz. Müzakerelere paramiliter gruplarla başlamak kavramsal bir çerçeveyi bozdu çünkü herkes gerekli olanın önce gerillar ile müzakerelere başlamak olacağını düşünüyordu.⁴⁷

Bununla birlikte, şehirde güçlü bir gizli ekonomi ile güç yapısının olduğundan hiç kimsenin şüphesi yoktu. Bu paralel yapı, aynı zamanda yasadışı ürünlerin (uyuşturucu veya silah) taşınmasını ve satışını denetliyor. Bu aşama itibarı ile terhis olmuş bu savaşçılar kamu otoritelerine itaat ediyor gibi görünseler de, bu itaatın stratejik olduğunu ve eğer Kolombiya hükümeti sürecin içindeki tüm taraflara ekonomik kaynak ve güvenlik sağlamaz ise bu itaatın uzun dönem sürdürülebileceğine dair şüphelerim var. Devletin yokluğunda, işte bu kent ‘mafyası’ çatışmaların çözümünü denetlerken, Medellin’in de ‘güvenliğini’ sağlıyor. Dolayısıyla kentin üstüne tersi bir sakinlik düşmektedir.

Ben ve araştırma asistanım, bir öğleden sonra stadta bir futbol maçı izlerken, bunun çok güçlü bir örneği ile karşılaştık. Yanımızda outran bir kadın bizimle konuşmaya başlayıp şunları söyledi:

Bundan yıllar önce bir caddeden diğerine vurulmadan yürümek neredeyse mümkün değildi çünkü bunun için öncesinden mahallenin koruyucularından izin alman gerekirdi. Akşamları etrafta dolaşmak otobüse binmek tehlikeliydi çünkü sürekli vurulabileceğinden endişe ederdim. Ama şimdi her şey farklı.

⁴⁶ Aralık 2005 tarihinde AUC’nin eski bir komutanı ile yapılan mülakat. Don Berna, Medellindeki en üst düzey paramiliter liderdir. Şu anda hapiste olmasına rağmen içerden gücünü kullanmaya devam etmektedir. Bana göre bu komutan Don Berna’nın gücünü abartıyorsa da bu örneğin kendisi bile paramiliter liderlerin sahip olduğu gücün oranını gösteriyordu ki bu paramiliter yapının çözülmesi noktasında hem bir imkan hemde bir engel olabilir.

⁴⁷ Belediye Başkanı Sergio Fajardo Valderrama ile görüşme, 13 Eylül 2006

Bir yerden bir yere sorunsuz gidebilirsin. Her şey değişti. Muchachoslar (paramiliterler) uslandılar. Artı, eğer bir derdin varsa, onlarla konuşma imkanın var ve onlar meseleyi çözerler. Onlarda herşeyin yolunda gittiğinden emin olmak istiyorlar. Aynı zamanda artık daha huzurlu bir konumdalar. Terhis iyi oldu çünkü öldürölme riski olmadan hareket edebiliyoruz. Ama bir yardıma ihtiyacımız olduğunda da her zaman için onlara gidiyoruz.

Eğer insanlar Kolombiya devletinin sağlayamadığı veya sağlamak istemediği şeyler için paramiliterlere koşuyorlarsa, o zaman Terhisin anlamı nedir peki? Paramiliterlerin yerleşik hayata geçmesinin, onlara huzurlu bir cephe kurup korumak isteyen komutanları tarafından verilen emirle gerçekteşiğine inanıyorum. Medellín'deki DDR programını uygulamak için uğraşan kamu kurumlarının çabaları elbette takdir edilmelidir, ama net olan bir şey vardır ki o da paramiliterlerin dağıtılmasıdır.

Cacique Nutibara Bloku'nun eski bir komutanı olan F.N, kendisiyle 2005 yılının Aralık ayında yaptığımız görüşmede şunları söylüyordu:

Evet yeniden silahlanıp, yeni gruplar kuruyorlar. Öz savunma kuvvetlerinin ekonomik altyapısı hala ortadan kaldırılmadı. Burada gördüğün şey bir tür sosyal kontrol. İnsanlar kimin patron olduğunu ve herşeyin sorunsuz bir şekilde nasıl yürüyeceğini biliyor. Medellín'de hala bir sürü uyuruçurucu var burada ki herşey aynı. Farklı bir tablo altında olsa da aynı.

Buna benzer bir uyarı, kentin çeşitli yerlerinde yaşayan terhis olmuş eski savaşçıları yanında çalıştıran Medellín'li bir işadamı olan J.N. tarafından da ifade ediliyordu. Sözlere Kolombiya'daki çatışmayı canlı tutan ekonomik savaşı teyit eder nitelikteydi :

Ben sürecin sadece hükümetin yönetim hatası nedeniyle başarısız kaldığını düşünmüyorum. Başarısız olmasının sebebi savaş meydanını terketmiş bu adamların hala büyük paralar ile oynamaya alışkın olması. Başarısız olmasının bir diğer sebebi ise üniforma giyip, silah taşırken güzel arabalara sahip olan, istediği her kasabaya girip, en güzel kızlar arasından birini sečen birinin kaybettiği güç. Peki bu gücü nasıl geri alacaklar? Yapamazlar. Bunların hepsi iyi ve normal bir hayatta mümkün olmayan şeyler bu yüzden süreç baştan başarısız kalıyor. Barış antlaşmaları imzalamak gerçekten bir řey değiştirmiyor. Terhislerin başarılı olacağı bir yer varsa o da yeni bir sosyal sınıf ve yeni bir ırk yaratmak olacak. Çünkü herkes haklı olarak onlara farklı bir şekilde bakıyor.

J.N. bu durumu nasıl gördüğünü göstermek için, paramiliterlerin vardığı aşamaya dair iç gözlemlerden bahsetti ve şunları ifade etti:

En altta olmasalarda, paramiliterlerin sosyo-ekonomik sınıflar arasındaki varlığı çok açıktır. Nihayetinde yüksek ekonomik seviyeler üzerine etkileri olduğunu, oralardan destek aldıklarını görebilirsiniz. Özellikle de kamu ve özel şirketler ve işletmeler, kamu kuruluşlarında etki sahibiler. şimdi artık başka bir güç formunu kontrol ediyorlar yani yasal gücü.

Medellín'deki DDR sürecine ilişkin şüphecilik sadece şehrin fakir sosyo-ekonomik sektörlerini karakterize eden bir durum değil, aynı zamanda toplumun üst tabakalarını oluştıranlar ile bu topluma kazandırma projesinde görev alan, günden güne sürecin çelişkilerle dolu olduğunu bizzat gözlemleyen idarecilerin çoğunun da paylaştığı bir şüphe dir. Kurumsal açıdan adalet ve kurumsal meşrutiyet için çalışmak önemlidir. Cinayetlerde nicel azalmanın olması veya kamusal alanlarda silahların kaybolmuş olması illaki paramiliterizmin sona erdiği anlamına gelmez. Sürecin kendisinin karmaşık olduğu açıktır, bu durum bölgenin stratejik niteliğinin yanısıra, şiddet ve uyuruçurucu kaçakçılığının geçmiş tarihi

sebebiyle, Medellin’de daha da karmaşıktır. Paramiliter erkeklerin terhis olduğu ve silahlarını teslim ettikleri iddia edilmesine rağmen, onların şehir üzerindeki güç hakimiyetleri devam etmektedir.

Turbo-Apartado

Her ne zaman mağdurlar ile konuşup onlara ‘Ne istiyorsunuz?’ diye sorsak yanıtları ‘Barış içinde yaşamak ve çalışmak’ diye yanıtlıyorlar ki bu durum tekrardan yaşanmasın.⁴⁸

Araştırmam için son vaka çalışmam ise Turbo-Apartado. Savaşın kendisi, Kolombiya’nın kuzeybatı bölgesindeki bu bölge için ‘başkalarına’ ait bir sorun değil, tam aksine şiddet buradaki tüm toplumun ve ailelerin yaşamlarının parçasıdır.⁴⁹ Turbo’da kurbanlar, sorumlular ve bundan çıkar sağlayanlar yani bu savaşı finanse eden bölgesel elitler, yanyana yaşıyorlar. Nitekim, Apartado Katolik Kilisesi temsilcisi ile yaptığım görüşme sırasında kendisi bana ‘Her zaman paramiliterlerin postallarını yalayıp, kendilerinin onlar tarafından korunmaları karşılığında onlara bakan bölgesel elitler şimdi feryat ederek kim bize sahip çıkacak? diye soruyorlar’ demişti. Tazminat programını kimlerin finanse edeceğini belirlemek sözkonusu olacağı zaman, bu çatışmadan çıkar sağlayan elit kesimlerin topluma ödemesi gereken büyük bir borç vardır.

DDR programının bir parçası olarak, bu bölgede uygulanan ve terhis ile alakalı kalkınma projelerinden kısaca bahsetmek istiyorum. Buradaki projeler birer model olarak düşünülebilir çünkü sadece silah toplamak amaçlı olmadığı gibi, eski savaşçıların topluma yeniden kazandırılmasını amaçlamaktadır ki böylece adalet, tazmin ve uzlaşma gibi sorunların ayrılmaz birer parça olduğu, toplum olma hissi de yeniden oluşturulmaktadır. Programın bir katılımcısının bana ifade ettiği gibi ‘Buradaki en iyi bir şey hepimizin – terhis olmuş, yerinden edilmiş ve yerel toplumun bizzat kendisinin – birlikte yaşayıp çalışmasıdır. Hep birlikte, aynen savaş sırasında olduğu gibi’.

Turbo programının yönetiminde eski bir AUC komutanının olmasını bir şans olarak değerlendiriyorum. Eski komutan Don Hernán’ın kendisi sürece bağlılığını göstermiştir olan biri ve aynı zamanda programa katılan eski savaşçıların da saygısını kazanmış birisi. Bu kalkınma projesine başladıklarında, eski komutan halk meydanında toplanan topluluğa hitaben konuşup geçmişten dolayı özür dilemiş. Onun ve adamlarının terhis edildiği büyük bir alanda arabayla ilerlerken, başını sallayıp: ‘Birkaç yıl önce bu mahalledeki insanları toplar öldürürdüm. Bu yüzden, özür dilemem gereken yerin burası olduğunu düşündüm.’ Kullandığı kamyonun direksiyonunu tutarken bana bakıp ‘Herkesin silahlarını bırakmaya geldiğini farketmesi lazım’ dedi. Turbo’daki örnek bize dağıtma işlemini gerçekleştirirken, komuta hiyerarşisinin nasıl kullanılması gerektiğini de düşünmeye sevk etmekteydi. DDR programın her aşamasının bir geçicilik süresi ve yine her aşamasına denk düşen, farklı stratejileri vardır.

⁴⁸ Katolik Kilisesinin Temsilcisi ile görüşme, Apartado, Eylül 2005

⁴⁹ Bakınız: Kimberly Theidon, ‘Practicing Peace, Living with War: Going Upriver in Colombia,’ Centre for Latin American Studies, Stanford University, 2001. <http://www.ciponline.org/colombia/01103001.htm> linki üzerinden ulaşabilirsiniz.

Turbo'daki CRO merkezi farklı projeleri koordine ederken, her bir proje yüzde 50'si terhis olmuş eski savaşılar, yüzde 25'i zorla göç ettirilmiş insanlar ve yüzde 25'i yerel toplulmdan insanlardan oluşuyor. Projenin temel hedeflerinden biri, hem yerel halkın, hem de terhis olmuş eski savaşıların ihtiyaçlarını dikkate alırken, sosyalleşme içinde güvenli bir alan sunmaktır. Yerel nüfusun ihtiyaçlarına cevap olmak gizli kızgınlıkların şiddetlenmesini önlemek için çok önemlidir. Net olan şudur ki, düşünülmesi gereken, DDR programlarından yararlanması gerekenlerin sadece terhis olmuş eski savaşılar değil aynı zamanda bu insanlara ev sahipliği yapacak olan yerel topluluklar da olmasdır. Proje yöneticilerinden birinin ısrarla ifade ettiği gibi 'Topluma Yeniden Kazandırma süreci asla bitmeyecek bir süreçtir.'

Aralarındaki çelişi ve çatışmaları en aza indirmek için, proje katılımcıları, kendi iç yönetmeliklerini oluşturup, oy usulü ile yönetim kurulunu seçerlerken, bu yönetim kuruluna da, diğer proje katılımcıları ile kavga eden veya hakaret edenlere para cezaları verme gibi önemli bir güç vermiştir. Hayvancılık projesinin sözcüsünün deyişle:

Bu tür birlikte çalışma ve yaşama önemli. Tek başına olsan ve sadece içiyor olsan bazı şeyleri hatırlayabilirsin ve arkasından bazı sorunlar gelebilir. Ama bu yolla insanların yaptıkları iç için ve toplum için yapmak istedikleri işler için sorumluluk almalarını sağlıyoruz. Biz hepimiz insanız ve insanoğlunu idare etmek zordur.

Bu tür projeleri romantize etmek isteniyorum ancak, ulusal boyuttaki süreçlerin, yerli inisiyatifler ve nüfusun yaratımlarından öğrenip bu yaratımlar üzerine inşa edilmesi gerektiğine inanıyorum. DDR programları, geçiş süreçlerinin çeşitli düzeylerdeki tercümesi olarak, sosyal yeniden yapılanma açasından büyük başarılar elde edilmesini sağlayabilir.

Eklemler

Kolombiya toplumu, önceleri yıkıcı olarak bilinen kişilerin topluma yeniden dahil olmalarına izin verirken oldukça cömert davranmıştır ve öyle davranmaya devam edecektir çünkü, terorist grubu terk edip, topluma yeniden katılmak isteyen her genç insan bize barışı tesis etme yolunda mesafe kaydettiğimiz göstermektedir. Bu durum gerçekte trajedi, üzüntü ve yas dolu bir yolun ortadan kaldırılması ve sevinç dolu bir yolun kurulmasıdır.⁵⁰

Daha önce Ayacucho'daki Peru Hakikat ve Uzlaşma Komisyonu üzerine yaptığım çalışmada, uzun yıllar 'samimi düşmanlar' olarak yaşayan insanların, nasıl sosyal ilişkiler ve sosyallik yaratma girişimlerinde bulduklarını incelemiştim.⁵¹ O çalışmadan öğrendiğim gibi, çatışma sonrası uzlaşmalarda, yerel girişimler ve yerel süreçler önemli bir rol oynamaktadır. O örnekte uzlaşma, aileler, komşular ve topluluklar arasında, yerelde zeminde oluşup yaşandı.

Geçiş dönemi adaletinin en merkezi ilkesi, önemli edimsel yönleri içerir olmasıdır; geçiş dönemi yasal uygulamaları içinde somutlaşan sivil törenler, 'ritüel arınma'ya kollettif

⁵⁰ Başkan Uribe'nin 16 Temmuz 2005 tarihinde, Kamu Bakanları Üçüncü Kabinesi seçimlerinde yaptığı konuşmadan bir bölüm.

⁵¹ Bakınız : Kimberly Theidon, *Entre Prójimos: El conflicto armado interno y la política de la reconciliación en el Perú* (Lima: Instituto de Estudios Peruanos, 2004).

katılım ve grup birliğinin yeniden kurulması bu yönere sayılabilir. Bu açıdan bakıldığında, hukuk sadece bir prosedürler dizisi değil, aynı zamanda geçmişle bir kırılma yaratan ve yeni bir ahlaki toplumun başlangıcına da işaret eden sivil ritüellerden oluşmaktadır.

Toplu terhis törenlerinin bir kısmı Kolombiya'daki, televizyonlar tarafından yayınlanmıştır. Ancak, bu medyatik bakış, ritüellere ve adalete olan ihtiyacı karşılamaya yetmemektedir. Terhis olmuş eski savaşçıların sayısının ifade ettiği anlam, sadece derlenmiş istatikte olmayacaktır. Bu etkinliklerin samimiyeti konusunda şüphem olmamakla birlikte, bu etkinliklere refakat edecek sosyal süreçlere yeterli özenin gösterilmemesi durumunda, toplu terhislerin, sosyal titreşimden yoksun, kupkuru bir devlet idaresi unsuru olarak kalmaları riski mevcuttur. Bu risk aynı zamanda bu eski savaşçıların taşıdığı 'devletin kendi tiyatrosunu kurarak, televizyonların parlak ekranlarının ötesine geçmeyen bir geçiş düzenlediği' kaygısına da denk düşmektedir.

Sıklıkla dile getirildiği gibi, Barış, Demokratik geçişler ve 'ulusal uzlaşma' süreçleri, yönetilebilirlik ve tahakküm anlaşmalarını yeniden düzenlemenin ötesinde anlamlar taşımaktadır. Bu yüzeysel uzlaşma örneğinde de görüldüğü gibi, diyalog, aynen önceden olduğu gibi, aynı muhataplarla, aynı sessizlikte ve aynı dışlayıcı mantığı içermektedir. Eğer birileri ciddi anlamda, yaşamlarını değiştirip, 'yasal bir hayata' yeniden entegre olmak isteyen bu eski savaşçıların arzularını karşılık olarak büyük bir sorumluluk alacaksa, o zaman bu halka açık törenlerin, kurbanlar, sorumlular ve bundan fayda sağlayan insanların gelecekte birarada yaşamak için yeni yollar geliştireceği toplulukların içinde geniş bir şekilde yankısını bulması gerekir. En önemlisi de, bu biraradallığı yaratmak için kaynakların ve güçlerin yeniden dağıtılması gerekmektedir.

Bu nedenle, terhis olmuş bu toplulukların birlikte yaşayacağı topluluklara ve içinde yaşayacakları semtlere yeniden katılımlarını sağlamak için yerel ve somut mekanizmaların kurulmasının önemini altını tekrar çizmek istiyorum. Bu yerel süreçlerin, sadece Kolombiya toplumunun 'cömertliğine' sırtını dayamaktan kaçınması gerekir çünkü bu cömertlik, kurbanlar, mağdur edenler ve bundan faydalananların ihtiyaçlarını dikkate almayan hükümet politikalarının bozucu etkisi ile özünden boşaltılabilir. Ayrıca uzun süreli çatışma bağlamında değerlendirildiğinde tüm bu kategoriler de bir bulanıklıkta oluşmuş olabilir.

Sonuç

Sürdürülebilir bir sosyal entegrasyonun zorluklarını aşmak için, eski savaşçılara ve savaştan etkilenen diğer gruplara ekonomik yardım verilmesi gibi çabalarının ötesinde, DDR programları, geçiş dönemi adaleti ve uzlaşma tedbirleriyle bağlantırılmalıdır.⁵²

Makalemi birkaç öneri ile sonuçlandırmak istiyorum. Adalet ve Barış Yasası ile DDR sürecine ilişkin tartışmalar, DDR ve Geçiş dönemi adaletinin artık ne kavramsal ne de pratik olarak birbirinden ayıramayacağını ortaya koymaktadır. DDR şimdilerde Kolombiya'daki

⁵² DDR üzerine Stokholm İnsiyatifi (Mart 2006), Madde 55. Ulaşmak için bakınız: <http://www.sweden.gov.se/sb/d/4890>.

genel Geçiş Dönemi Adalet tasarımının bir parçasıdır. Bu şekilde bir odaklaşma, DDR programlarının askeri ve güvenlik ile ilgili olarak algılandığı geleneksel çerçevenin ötesine geçmekte, bize DDR'yi, hakikat, bellek, tazminat ve uzlaşma'ya dair geçiş dönemi tartışmaları kapsamında değerlendirip, karenin içinde uygun bir yere yerleştirme imkanı vermektedir. Ancak görüldüğü kadarıyla, hükümetin, barışı elde etmek için gerekli görülen her türlü şeyi yapması mümkün olmayabilir. Bu anlamda, geçiş dönemi adaleti normları, barış müzakerelerinin ortaya çıkacağı hukuki ve siyasal atmosferi değiştirecek, doğruluk, adalet ve tazminat gibi konular artık ne daha fazlasıyla gözardı edilebilecek ne de belirsiz bir süreyle ertelenecektir.⁵³ DDR programları giderek artan bir şekilde, geleneksel olarak zincirin en zayıf halkası olarak görülen 'R'yi düşünmek zorunda kalacaktır.

En iyi uygulama standartları, tarafların ateşkeşe ikna edilmesi, terhis edilme ve silahsızlanma gibi önlemler üzerine yoğunlaşılmasının ötesine geçilmesini gerektirir. Yine bu standartlara göre, bu programların giderek artan bir şekilde hakikat, adalet ve uzlaşmanın nasıl birleştirilebileceğini özenle dikkate alması gerekir, böylece analiz ve müdahaleler eski savaşçıların durumunun ötesine geçerek, kurbanların ve evsahipliği yapan yerel toplulukların hak ve taleplerini de kapsar hale gelir.⁵⁴

Ulusal uzlaşma üzerine söylemin, sadece dini veya siyasi liderlerin tekelinde olmaması gerektiğini, eski savaşçıların yeniden entegrasyonu ve sivil yaşama dahili üzerine çalışmak üzere yerel mekanizmaların oluşturulması gerektiğini ısrarla ifade etmek istiyorum. DDR programının geçiş dönemi adaleti alanının üzerine çekilmesi sayesinde, 'R' yani yeniden entegrasyon, onarım ve uzlaşmanın değişik boyutlarına sistematik bir ilginin çekilmesi mümkün olabilir, böylece, hem eski savaşçıların hem de daha geniş toplumsal kesimlerin programdan daha fazla faydalanması sağlanabilir. DDR üzerine Stokholm İnsiyatifinin en son bildirisinin yazarları, geleneksel DDR'nin Geçiş Dönemi Adaleti ve uzlaşma tedbirleri ile bağlantılandırılmasını savunmaktadırlar.⁵⁵ Bunu gerçekleştirerek Kolombiya bunu uygulayan ilk ülke olabilir ve böylece bu önerilerin gerçekte getirebileceği fayda ve zorlukların görülmesi için önemli bir örnek de oluşturabilir.

Bunun yanısıra, Kolombiya devletinin insan haklarına saygıyı korurken, güvenliğini artırması da acil bir ihtiyaçtır. Yasadışı çeşitli silahlı grupların üyelerinin terhis edilmesi ile oluşan boşluğu doldurmak devletin sorumluluğudur ve böylece hem yerel toplulukların hem de bu eski savaşçıların sahip olduğu korkuların en az düzeye indirildiği bir atmosfer yaratılabilir. Kolombiya devletinin geleneksel anlamda bugüne kadar ülkedeki kamu güvenliğini sağlamada yetersiz kaldığı gözönüne alındığında, Birleşmiş Milletlerin Guetemala barış süreci örneğinde oynadığı rol benzeri bir seçeneği dikkate alıp BM'yi de sürece katma dikkate alınması gereken bir seçenek olabilir. Güvenliğin arttırılması ile birlikte, korku ve cezasızlığın yıkıcı etkisi de hakim olmadan, toplumsal ilişkilerin yeniden inşası için gerekli siyasal ve toplumsal alanlar açılabilir.

⁵³ Bakınız: Miguel Ceballos and Gerard Martin, 'Colombia: Between Terror and Reform, Law & Ethics,' *Journal of International Affairs*, 87 (2001): 93.

⁵⁴ Bakınız: Miguel Ceballos and Gerard Martin, 'Colombia: Between Terror and Reform, Law & Ethics,' *Journal of International Affairs*, 87 (2001): 93.

⁵⁵ DDR üzerine Stokholm İnsiyatifi (Mart 2006), Madde 3.5. Ulaşmak için bakınız: <http://www.sweden.gov.se/sb/d/4890>.

CNRR Konseyinin üyelerini, DDR programlarını uygulama ve uzlaşmayı teşvik etme çabalarında medyayı bir müttefik olarak kullanmayı düşünmeye teşvik etmeye çalıştım. Erkekliğin militarizmden arındırılması için atılması gereken adımlardan biri, orduya asker alımı üzerine hazırlanan ve yaklaşık 1 saat kadar süren reklam filmlerinin, 'bir adam olmak' modelindeki filmler ile değiştirilmesi olabilir. Kolombiya toplumunun geniş anlamda militaristleşmesi ve silahlı adamların yüceltilmesi, askeri yaşamdan sivil bir hayat geçmek isteyen bu eski savaşçılara yardım etme çabalarının önünde bir engel olarak durmaktadır.

Makalemi bitirirken yeniden daha önceden savaş sonrası Peru üzerine yaptığım ve suçun yerel düzeyde değerlendirilmesi sürecinin önemi, adaletin idaresi ve sorumluların rehabilitasyonu üzerine olan araştırmama referans yapmak istiyorum.⁵⁶ O çalışmam bana burada ifade edilmesinin gerekli olduğunu düşündüğüm birşey öğretti: Eğer Kolombiya, savaşı arkasında bırakmak isteyenlere bir yol açmaz ise, bu insanlar dağ hasreti çekmeye başlayacak ve belkide Kolombiya özelinde ifade etmek gerekirse 'tepelerdek' savaşa dönecekler.

⁵⁶ Bakınız : Kimberly Theidon, *Entre Prójimos: El conflicto armado interno y la política de la reconciliación en el Perú* (Lima: Instituto de Estudios Peruanos, 2004).